

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**VALENTINA KUDRNOVSKI
DIPLOMSKI RAD**

**UČENICI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U
REPUBLICI HRVATSKOJ – GEOGRAFSKA
PERSPEKTIVA**

Petrinja, srpanj 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Petrinja)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Valentina Kudrnovski

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Učenici s teškoćama u razvoju u Republici
Hrvatskoj - geografska perspektiva

MENTOR: izv. prof. dr. sc. Zdenko Braičić

Petrinja, srpanj 2020.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	3
SAŽETAK	5
SUMMARY	6
UVODNE I METODOLOŠKE NAPOMENE	7
1. UČENICI S POSEBNIM ODGOJNO-OBRAZOVNIM POTREBAMA	9
2. UČENICI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	12
2.1. Povijesni pregled	12
2.2. Zakonodavni okvir	15
2.3. Individualizirani odgojno-obrazovni pristup	17
2.4. Vrste teškoća	18
2.4.1. Djeca s oštećenjem vida	18
2.4.2. Djeca s oštećenjem sluha	20
2.4.3. Djeca s poremećajem govora, jezika i glasa	21
2.4.4. Djeca sa sniženim intelektualnim sposobnostima	23
2.4.5. Djeca s poremećajem iz autističnog spektra	24
2.4.6. Djeca i učenici s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima	24
2.4.7. Djeca s poremećajem ponašanja	25
2.4.8. Djeca s poremećajem pažnje uz hiperaktivnost	26
2.4.9. Specifične teškoće učenja	27
2.5. Pomoćnici u nastavi	30
3. REZULTATI	32
3.1. Učenici s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj	32
3.1.1. Osnovna škola	33
3.1.2. Srednja škola	36
3.1.3. Učenici s teškoćama – pregled po županijama	40
3.2. Osnovne škole za učenike s teškoćama u razvoju	46
3.3. Srednje škole za učenike s teškoćama u razvoju	54
ZAKLJUČAK	62
LITERATURA	64
PRILOZI	68

Izjava o izvornosti diplomskog rada	70
---	----

SAŽETAK

Odnos prema djeci s teškoćama u razvoju u prošlosti nije bio primjeren. S vremenom se taj odnos mijenjao, te su danas djeca s teškoćama u razvoju prihvaćena u društvu i imaju svoja prava, među kojima je i pravo na obrazovanje. Učenici s teškoćama jesu učenici s teškoćama u razvoju, učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima te učenici s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturalnim i jezičnim čimbenicima. U radu se istražuje geografska perspektiva problematike učenika s teškoćama u razvoju. Analiza je provedena na razini županija koristeći raspoložive statističke podatke od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. U radu se istražuju prostorni razmještaj i promjene broja škola za učenike s teškoćama (osnovne i srednje), zatim broja učenika, razrednih odjela te broja učitelja po županijama. Ukazuje se na spolnu strukturu učenika s teškoćama u razvoju, njihov uspjeh te vrstu srednje škole koju pohađaju. U Republici Hrvatskoj broj učenika s teškoćama u razvoju porastao je tijekom navedenog razdoblja. Šk. god. 2013./2014. bilo je 20 328 učenika s teškoćama u razvoju, najviše u Međimurskoj (6,82 %) i Koprivničko-križevačkoj županiji (6,63 %). Do šk. god. 2017./2018. broj učenika s teškoćama u razvoju narastao je na 29 931 učenika, a najviše ih je također bilo u Međimurskoj (9,54 %) i Koprivničko-križevačkoj županiji (8,76 %). Učenici s teškoćama imaju pravo na određene programe odgoja i obrazovanja pomoću kojih će lakše savladati nastavni sadržaj. U Republici Hrvatskoj postoje osnovne i srednje škole za djecu i mladež s teškoćama u razvoju. Primjerice, šk. god. 2017./2018. bilo je 85 osnovnih škola za djecu i mladež s teškoćama (najviše u Gradu Zagrebu, Osječko-baranjskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji) i 44 srednje škole (najviše u Gradu Zagrebu, Međimurskoj, Varaždinskoj, Koprivničko-križevačkoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji).

Ključne riječi: učenici, teškoće u razvoju, Republika Hrvatska, županije

SUMMARY

The treatment for children with disabilities hasn't been adequate in the past. Over time, this has changed, so today children with disabilities are accepted in society and have their own rights, including the right to get educated. Students with disabilities are considered to be those with development disabilities, learning difficulties, behavioral problems, emotional problems and students with disabilities conditioned by educational, social, economic, cultural and linguistic factors. This paper investigates the geographical perspective of the problems that students with disabilities face. An analysis was conducted at the county level using available statistics of the school years from 2013./2014. to 2017./2018. The paper investigates the spatial distribution and changes in the number of schools for students with disabilities (primary and secondary), then the number of students, classrooms and the number of teachers by counties. The gender structure of students with disabilities, their achievements in school and type of high school they attend to are indicated in the paper. In the Republic of Croatia, the number of students with disabilities is increasing. In the school year 2013./2014. there were 20 328 students with disabilities, mostly in the counties of Međimurska(6,82 %) and Koprivničko-križevačka(6,63 %). Until the school year 2017./2018. the number of students with disabilities increased to 29 931 students, with highest number also in the counties Međimurska(9,54 %) and Koprivničko-križevačka(8,76 %). Students with disabilities are entitled to certain education programs that will help them master the curriculum. There are primary and secondary schools for children and youth with disabilities in the Republic of Croatia. For example, in the school year 2017./2018. there were 85 primary schools for children and youth with disabilities (mostly in the city of Zagreb, in the counties of Osječko-baranjska and Splitsko-dalmatinska) and 44 secondary schools (mostly in the city of Zagreb, in the counties of Međimurska, Varaždinska, Koprivničko-križevačka and Splitsko-dalmatinska)

Key words: students, developmental disabilities, the Republic of Croatia, counties

UVODNE I METODOLOŠKE NAPOMENE

U posljednje vrijeme sve je više učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim i u srednjim školama. Nerijetko se učenici s teškoćama osjećaju odbačeno, neprihvaćeno i drugačije. Zapravo i jesu drugačiji. Oni su posebni, ali to ne znači da su manje vrijedni od drugih. Učenika s teškoćama u Republici Hrvatskoj ima u svakoj županiji, a to će biti prikazano u radu.

Područje ovog istraživanja jest geografska perspektiva problematike učenika s teškoćama u razvoju. Cilj je rada pridonijeti boljem poznavanju geografske perspektive učenika s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj. Prostorna razina na kojoj je provedeno istraživanje jest županija.

Rad započinje objašnjenjem toga koji učenici pripadaju u skupinu s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama jer se taj naziv često izjednačuje s učenicima s teškoćama. Navodi se razlika između darovitih učenika i učenika s teškoćama.

U drugom poglavlju prolazi se kroz povijesni pregled djece s teškoćama u razvoju. Prati se kako su se prije odnosili prema njima te koliko je vremena trebalo da osobe s teškoćom postanu prihvaćene u društvu. Također, navedene su i objašnjene vrste teškoća u razvoju koje se mogu javiti kod nekih učenika, a to su: oštećenja vida ili sluha, poremećaji govora, jezika i glasa, snižene intelektualne sposobnosti, poremećaji iz autističnog spektra, motorički poremećaji i kronične bolesti, poremećaji ponašanja, poremećaji pažnje uz hiperaktivnost te specifične teškoće učenja.

Učenici s teškoćama kao i ostali učenici imaju pravo na obrazovanje te za njih postoje posebni odgojno-obrazovni programi. Posljednjih nekoliko godina većem broju učenika omogućuju se pomoćnici u nastavi, a u radu je prikazan broj pomoćnika u Republici Hrvatskoj, koji je u porastu.

U Republici Hrvatskoj postoje osnovne i srednje škole za učenike s teškoćama u razvoju. Neke su od njih škole za djecu i mladež s intelektualnim teškoćama, za djecu i mladež oštećena sluha, za djecu i mladež oštećena vida, za djecu i mladež s kombiniranim smetnjama i sl. U trećem poglavlju uspoređeni su

razni podaci te je prikazano stanje u Republici Hrvatskoj pomoću grafikona, tablica i kartograma. Detaljnije su prikazani podaci o pojedinim županijama.

Također, navedeni su i podaci o ukupnom broju učenika s teškoćama u redovitim školama, prikazan je odnos djevojčica i dječaka te postotak učenika s teškoćama u razvoju po županijama.

Korištene metode rada bile su pretraživanje literature te pretraživanje i interpretacija statističkih podataka. Koristili su se podaci Državnog zavoda za statistiku i podaci sa stranica Ministarstva znanosti i obrazovanja. Istraživanjem je obuhvaćeno pet školskih godina, od šk. god. 2013./2014. do šk. god 2017./2018.

1. UČENICI S POSEBNIM ODGOJNO-OBRAZOVNIM POTREBAMA

Često se nazivi učenici s teškoćama i učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama smatraju sinonimima, no takvo je mišljenje pogrešno. Učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama jesu daroviti učenici i učenici s teškoćama.

Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/2008) sadrži definiciju učenika s teškoćama i darovitog učenika. Za učenika s teškoćama navodi se da je to učenik s utvrđenim stupnjem i vrstom teškoća po propisima iz socijalne skrbi, što podrazumijeva učenika s oštećenjem vida ili sluha, ili s poremećajem govorno-glasovno-jezične komunikacije i specifične teškoće u učenju, ili s motoričkim smetnjama, ili sa sniženim intelektualnim sposobnostima, s poremećajem u ponašanju, ili s autizmom, ili s postojanjem više vrsta i stupnjeva teškoća u psihofizičkom razvoju, koji je uključen u redovitu ili posebnu osnovnoškolsku ustanovu, a nastavu prati po redovitom, individualiziranom ili posebnom programu ovisno o vrsti i stupnju oštećenja. Za darovitog učenika navodi se da je to učenik iznadprosječnih intelektualnih, ili/i akademskih, ili/i stvaralačkih, ili/i psihomotornih sposobnosti.

Razni autori pisali su o učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama i objasnili razlike darovitih učenika i učenika s teškoćama, a u ovom radu bit će navedena razmišljanja pojedinih autora.

Kako navodi Stoppard (2004 prema Bouillet, 2010), dijete s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama dijete je koje zahtijeva posebnu brigu i pažnju, svejedno nalazilo se ono iznad ili ispod prosjeka mentalnih sposobnosti.

Prema Miljković, Vizek Vidović, Vlahović-Štetić i Rijavec (2003), dijete s posebnim potrebama jest ono dijete koje se razlikuje od prosječnog djeteta u društvenoj i kulturnoj zajednici u senzornim, komunikacijskim, intelektualnim sposobnostima, socijalnom ponašanju i emocionalnom doživljavanju te tjelesnim osobinama. Te razlike moraju zahtijevati dodatan obrazovni napor ili poseban pristup obrazovanju da učenik može razviti svoje sposobnosti. U tu skupinu ne ubrajaju se samo ispodprosječna već i iznadprosječna djeca.

Dakle, pojam učenik s teškoćama nije isto što i učenik s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Važno je znati da u skupinu s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama spadaju učenici s teškoćama, ali i daroviti učenici.

Kako navodi Lazarević (2001 prema Adžić, 2011), najrasprostranjenije shvaćanje darovitosti proizlazi iz psihometrijske definicije inteligencije. Prilikom snalaženja u različitim tipovima problema vidljivo je da najviše ima prosječno uspješnih, a broj ispodprosječnih i iznadprosječnih je podjednak te je iz toga proizišla mogućnost mjerenja inteligencije. Razlike u sposobnosti moguće je mjeriti i izraziti kao kvocijent inteligencije (IQ je odnos mentalne i kronološke dobi).

Vranjković (2010) navodi da je američki psiholog Lewis Terman bio prvi koji je sustavno počeo istraživati darovitost. Na temelju istraživanja koje je pokrenuto 1921. godine, a uključivalo je 1500 djece rođene između 1903. i 1917., koja su bila praćena čitav život, zaključeno je da populacija sadrži 1 % nadarenih pojedinaca.

Prema Skupnjak (2019), darovitost je složen i višeslojan pojam za koji se vežu različiti nazivi kao što su: natprosječnost, nadarenost, obdarenost, genijalnost, talentiranost itd. U znanstvenom svijetu u upotrebi je oko 140 definicija, što govori koliko je ovaj pojam složen. Prevladava shvaćanje darovitosti kao osobine koja je rezultat kombinacije dviju ili više sposobnosti koje su izražene u nekom području ljudskog znanja ili djelatnosti te emocija i motivacije.

Također, Marland (1971 prema Miljković i sur., 2003) navodi kako su darovita djeca ona od koje se mogu očekivati visoka postignuća, a prepoznali su ih stručnjaci. Darovita djeca zahtijevaju posebne obrazovne programe, a visoka postignuća ostvaruju u područjima opće intelektualne sposobnosti, specifične akademske, školske sposobnosti, kreativne sposobnosti, sposobnosti vođenja i rukovođenja, umjetničke te psihomotorne sposobnosti.

Darovita djeca maštovita su, kreativna, mnogo više čitaju i pokazuju interes za specifična područja više nego druga djeca. Postavljaju puno pitanja, logički brže zaključuju, mogu analizirati i sintetizirati, a često imaju izražene umjetničke, glumačke i jezične sposobnosti. Takvi učenici mogu ometati druge učenike jer nastavni plan i program te sadržaj kod njih mogu izazvati dosadu i nezainteresiranost (Adžić, 2011).

Prema *Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*(NN 63/2008), škola treba uočiti darovite učenike, raditi s njima po posebnom programu i pratiti njihov napredak. Program rada s darovitim učenicima obuhvaća nabavu potrebne nastavne opreme, pristup posebnim izvorima znanja te državna i međunarodna natjecanja darovitih učenika.

Postoje dva pristupa kojima se u školskom sustavu pokušava odgovoriti na obrazovne potrebe darovitih učenika, a to su akceleracija i obogaćenje programa. Akceleracija je brže svladavanje obrazovnog programa nego što je to uobičajeno. Drugi pristup, obogaćenje programa, odnosi se na to da poučavanje sadržaja treba ići u veću dubinu i detaljniju obradu (Miljković i sur., 2003).

2. UČENICI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Postoje razne definicije učenika s teškoćama u razvoju. Kako Išpanović-Radojković (2007 prema Bouillet, 2010) navodi, to su djeca koja manifestiraju teškoće u razvoju i najvjerojatnije neće moći dosegnuti ni održati određenu razinu zdravlja ili razvoja. Njihovo zdravlje ili razvoj bit će oštećeni ili pogoršani bez dodatne potpore ili usluga zdravstvene njege i zaštite, rehabilitacije, obrazovanja i odgoja i sl.

U *Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju učenika s teškoćama* (NN 24/2015, čl. 2., st. 2) učenik s teškoćama u razvoju definira se kao učenik čije sposobnosti u međudjelovanju s čimbenicima iz okoline ograničavaju njegovo puno, učinkovito i ravnopravno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu s ostalim učenicima, a proizlaze iz:

- tjelesnih, mentalnih, intelektualnih, osjetilnih oštećenja i poremećaja funkcija
- kombinacije više vrsta navedenih oštećenja i poremećaja.

2.1. Povijesni pregled

U prošlosti društvo je imalo netolerantan stav prema djeci i osobama s teškoćama. Njihove potrebe nisu se uvažavale, a teškoće su se u nekim razdobljima smatrale Božjom kaznom. U starom i srednjem vijeku djeca s teškoćama nisu imala pravo na obrazovanje jer su se smatrala nesposobnom. U Sparti su djecu s teškoćama odvodili u planinu Tajget jer su vjerovali da ona nisu korisna. U Ateni su takvu djecu ostavljali u šumi ili kraj puta, dok su ih u rimskoj državi puštali niz rijeku Tiber. Hebreji su djecu s teškoćama prodavali kao roblje, a u srednjem vijeku smatrali su da su takva djeca opsjednuta zlim duhom. U 11. i 12. stoljeću otvaraju se institucije koje pružaju brigu o starijima, bolesnima i osobama s teškoćama. Tek u doba humanizma i renesanse takve se osobe gledaju na drugačiji način, a u 17. i 18. stoljeću javlja se ideja o njihovom školovanju (Zrilić i Brzoja, 2013).

U Parizu je 1785. godine s radom počela prva škola za slijepe osobe, a 1837. prva škola za osobe s teškoćama. Postupno se povećavao broj takvih škola u cijeloj Europi. U Hrvatskoj je prva škola za slijepe otvorena u Zagrebu 1895. godine, a prva

škola za gluhe 1885. godine. U Zagrebu je 1930. godine u započelo obrazovanje djece s intelektualnim teškoćama u posebnoj razrednoj odjelu u osnovnoj školi. Od druge polovice 19. st. do Drugog svjetskog rata nastao je poseban sustav specijalnog školstva, redoviti i specijalni obrazovni sustav (Zrilić i Brzoja, 2013).

Sunko (2016) navodi da su osobe s teškoćama bile teret za obitelj te su predstavljale trošak, a nisu doprinosile domaćinstvu onoliko koliko se očekivalo. Djecu s teškoćama u razvoju zaključavali su u podrume ili na tavane obiteljskih kuća, skrivali ih u šupama ili štalama samo da bi ih sakrili od javnosti.

U razvijenim državama 50-ih godina 20. stoljeća mijenja se stav društva prema osobama s teškoćama. Novi su principi prihvaćanja djece s teškoćama: solidarnost, izjednačavanje mogućnosti, inkluzija i integracija. Prema OECD-u, postoje sljedeći modeli odnosa prema djeci s teškoćama: medicinski model, model deficita i socijalni model (Zrilić i Brzoja, 2013).

Sedamdesetih godina 20. stoljeća prevladava medicinski model, u čijem je središtu teškoća, a ne dijete ili osoba. Cilj je rehabilitacije da se dijete ili osoba promijeni kako bi se mogla uklopiti u okolinu. U slučaju da to ne uspije, ta se osoba odvaja iz obitelji i isključuje iz lokalne zajednice. Između 70-ih i 80-ih godina javlja se model deficita. Taj model naglašava značenje utvrđivanja i zadovoljavanja „posebnih“ potreba osoba s teškoćama. Rehabilitacijom se pokušava smanjiti ono što čini teškoću. Javlja se pokret integracije, koji nastoji uključiti djecu s manjim teškoćama u razvoju u redoviti sustav odgoja i obrazovanja. Na taj način ne dolazi do istinskog prihvaćanja jer se integracija odnosi na dijeljenje zajedničkog prostora i nekih aktivnosti. U razvijenim zemljama od 90-ih godina prevladava socijalni model. To je suvremeni pristup koji osnovnim problemom smatra odnos društva prema djeci s teškoćama. Oštećenje koje dijete ima ne treba zanemariti, ali ono ne umanjuje vrijednost tog djeteta. Problem su predrasude, neznanje i strahovi koji prevladavaju u društvu. Taj model naglašava prava pojedinca, a rješenje je u restrukturiranju sustava. U okviru tog modela javlja se filozofija inkluzije, koja kaže da svatko pripada društvu i na neki mu način pridonosi. Inkluzija naglašava da je razlika u sposobnostima, mogućnostima i potrebama poželjna i prirodna, stoga socijalni model na osobe s teškoćama gleda kroz njihove potrebe, prava i interese (Zrilić i Brzoja, 2013).

Zahtjevi o pravima na jednak odgoj i obrazovanje za sve ljude, bez obzira na razlike koje su prisutne, pojavili su se u dokumentima organizacija poput Ujedinjenih naroda i UNESCO-a. To je rezultiralo 1971. godine Deklaracijom o pravima osoba s mentalnom teškoćom, 1975. godine Deklaracijom o pravima osoba s posebnim potrebama, 1989. godine Konvencijom o pravima djeteta. Zahtjevi su prešli u zakonske odredbe, gdje obrazovanje postaje integrirano školovanje djece s teškoćama u razvoju i bez njih. Takav zakon pojavio se najprije u Švedskoj, a kasnije, 1980. godine i u Hrvatskoj (Zrilić i Brzoja, 2013).

U posljednjih dvadesetak godina u mnogim se zemljama donose propisi, zakonski akti te analize službenih organa u odgoju, obrazovanju i rehabilitaciji djece s teškoćama u razvoju u zajedništvu s njihovim vršnjacima. Primjerice, u Norveškoj djeca s teškoćama u razvoju imaju mogućnost obrazovanja od 1969. godine. U Engleskoj i Walesu zakonom iz 1976. i 1981. godine djeca s lakšim smetnjama mogu se uključiti u redovnerazredne odjele, posebne odjele ili u centre za dopunsku nastavu, ali samo ako postoje uvjeti za rad s takvom djecom. U Italiji zakon iz 1971. godine navodi da se obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju mora provoditi u redovnim razredima, osim ako učenik ima ozbiljan nedostatak. U Švedskoj učenici imaju mogućnost polaska u specijalne škole, no smatra se da je smještaj djece s teškoćama u redoviti razred koristan i za njih i za ostale učenike, koji će im tako pružati pomoć (Mustać i Vicić, 1996).

Donošenjem Zakonske odredbe u RH 1980. godine ozakonjeno je pravo školovanja učenika s teškoćama u redovitim razrednim odjelima. To nije doseglo očekivanu razinu zbog velikog broja učenika u razrednim odjelima, nedovoljno stručnih suradnika, nekompetentnosti učitelja i sl. (Zrilić i Brzoja, 2013).

Djeca s teškoćama bila su smještena u specijalne škole ili posebnerazredne odjele. Specijalne škole osposobljavaju učenike s teškoćama u razvoju za život sa sebi sličnima. Takvo odvajanje nije dobro za učenike s teškoćama, ali ni za učenike bez teškoća. Naime, kada bi oni provodili vrijeme s učenicima koji imaju teškoće, vidjeli bi da nisu svi isti, da razlike treba uvažavati te bi uvidjeli vrijednosti osoba s teškoćama u razvoju (Zrilić i Brzoja, 2013).

Kako navodi Thompson (2016), pedagogima je važno imati uvid u povijest posebnih odgojno-obrazovnih potreba jer im to pomaže u kretanju naprijed u društvu

i obrazovanju koje se neprestano mijenja te mogu pozitivno pridonositi životu djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama.

2.2.Zakonodavni okvir

Pravilnikom o osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015, čl. 1., st. 1.) utvrđuju se vrste teškoća učenika s teškoćama u razvoju, na temelju kojih učenici ostvaruju pravo na primjerene programe školovanja i primjerene oblike pomoći školovanja.

Kako se navodi u *Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* (NN, 24/2015, čl. 3. st. 4), primjereni su programi odgoja i obrazovanja učenika:

- redoviti program uz individualizirane postupke
- redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke
- posebni program uz individualizirane postupke
- posebni programi za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirane postupke.

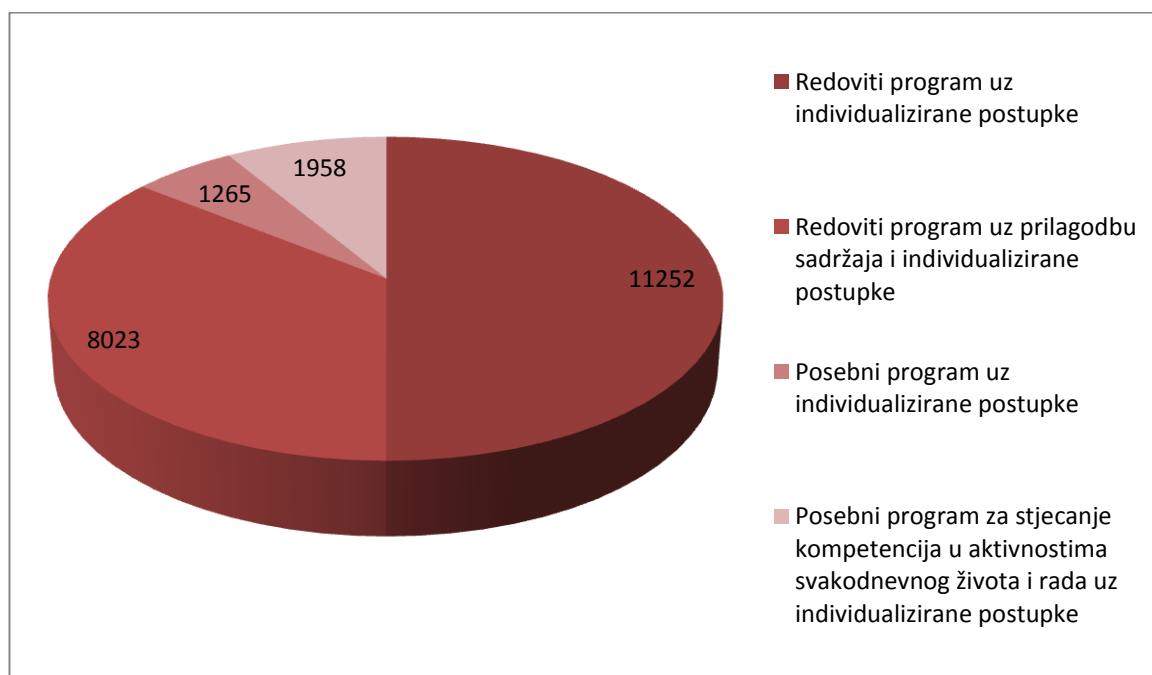
Redoviti program uz individualizirane postupke namijenjen je učenicima koji s obzirom na vrstu teškoće uspješno savladavaju redoviti nastavni plan i program, ali su im potrebni individualizirani postupci u radu zbog specifičnosti u funkcioniranju (*Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* NN 24/2015).

Redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke namijenjen je onim učenicima koji zbog određene teškoće ne mogu svladati nastavni plan i program/kurikul bez sadržajnog ograničavanja. Njima je potreban individualizirani pristup u radu uz prilagodbu sadržaja učenja. U ovom programu učeniku se nastavni plan i program prilagođava sadržajno i metodički. Uz individualizirani pristup u radu smanjuje se opseg nastavnih sadržaja. Program se

prilagođava djetetovim sposobnostima, onome što dijete zna i može (Velki i Romstein, 2015).

Posebni program uz individualizirane postupke ima strukturirani sadržaj nastavnih planova i programa/kurikula izrađeni prema učenikovim mogućnostima i sposobnostima. Taj program namijenjen je učenicima koji zbog teškoće ne mogu svladati prethodna dva programa. Program može biti iz svih ili iz pojedinih predmeta. Ako se posebni program provodi iz svih predmeta, tada se provodi u posebnim razrednim odjelima škole, a provode ga stručnjak edukacijski rehabilitator i učitelj (Velki i Romstein, 2015).

Posebni program za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada uz individualizirane postupke provodi se u odgojno-obrazovnoj skupini kao osnovno obvezno obrazovanje. Cilj je osposobiti učenika za najjednostavnije aktivnosti svakodnevnoga života, a provodi se od 7. do 21. godine života (Velki i Romstein, 2015).

Slika 1. Učenici s teškoćama u Republici Hrvatskoj šk. god. 2019./2020. po primjerenim programima

Izvor: ŠeR – Školski e-Rudnik, MZO. Preuzeto s: [16](https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZWV3YU40OWQ0OWJmNC00OTJmLWE2MjktYTQ5MWJlNDNiZDQ0IiwidCI6IjJmTFJmNjLWI3NjEtNDVhYi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9,22. 5. 2020</p></div><div data-bbox=)

Ove školske godine ukupan broj učenika iznosi 461 008. Na slici se vidi da najviše učenika, njih 11 252 ide po redovitom programu uz individualizirane postupke. Najmanje učenika ide po prilagođenom programu uz individualizirane postupke, njih 1265.

2.3. Individualizirani odgojno-obrazovni pristup

IOOP je individualizirani odgojno-obrazovni program namijenjen učenicima koji imaju potrebu za individualiziranim radom. Taj program izrađuju učitelji sa stručnim suradnicima škole.

Etape izrade IOOP-a su:

- inicijalna procjena
- određenje nastavnih predmeta i sadržaja
- razine usvajanja sadržaja
- vremenske dimenzije (kratkoročni i dugoročni ciljevi)
- izbor metoda, individualiziranih postupaka, sredstava i pomagala
- praćenje i ocjenjivanje učenikovih postignuća.¹

Temeljni su principi za izradu IOOP-a individualiziranost i usmjerenost prema djetetu, inkluzivnost, cjelovitost, kolaborativnost i dostupnost (Jukić, 2016).

Obrazac za izradu individualiziranog odgojno-obrazovnog procesa nalazi se u Prilogu 1. U prvi se dio unose podaci o školi i učeniku te inicijalna procjena učenika. Prilikom inicijalne procjene učitelj treba paziti na osobitosti razvoja učenika kako bi lakše odabrao način procjene s obzirom na predznanja, sposobnosti, vještine i interese učenika za predmet. Zatim slijedi najvažniji dio, a to je plan podrške u odgojno-obrazovnom procesu. Sve ono što učitelj isplanira unosi se za mjesec dana, a poželjno bi bilo da planira u suradnji sa stručnim suradnikom. Veliku pažnju treba usmjeriti na određivanje očekivanih ciljeva poučavanja. Treba odrediti koje točno

¹<https://svezamaturu.wordpress.com/nastava/individualizirani-odgojno-obrazovni-program-u-osnovim-skolama/>

kompetencije učenik treba dostići kako bi se moglo odrediti je li dostigao cilj. Praćenje postignuća bilježi se na kraju polugodišta i na kraju školske godine. Učitelj treba naglasiti u kojim je aktivnostima učenik uspješno sudjelovao.²

2.4.Vrste teškoća

Kako navodi Zrilić (2011),s obzirom na vrstu teškoće u razvoju učenici se dijele usljedecih devet skupina:

1. Djeca s oštećenjem vida
2. Djeca s oštećenjem sluha
3. Djeca s poremećajem govora, jezika i glasa
4. Djeca sa sniženim intelektualnim sposobnostima
5. Djeca s poremećajem iz autističnog spektra
6. Djeca s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima
7. Djeca s poremećajem ponašanja
8. Djeca s poremećajem pažnje uz hiperaktivnost
9. Specifične teškoće učenja

2.4.1. Djeca s oštećenjem vida

Skupinu djece s oštećenjem vida čine slijepi i slabovidni učenici. Slijepi su učenici oni koji imaju očuvan vid do 10 %, a slabovidni su oni koji imaju vid od 10 do 40%. Vid je iznimno važan za djetetov fizički i psihički razvoj (Mustać i Vicić, 1996).

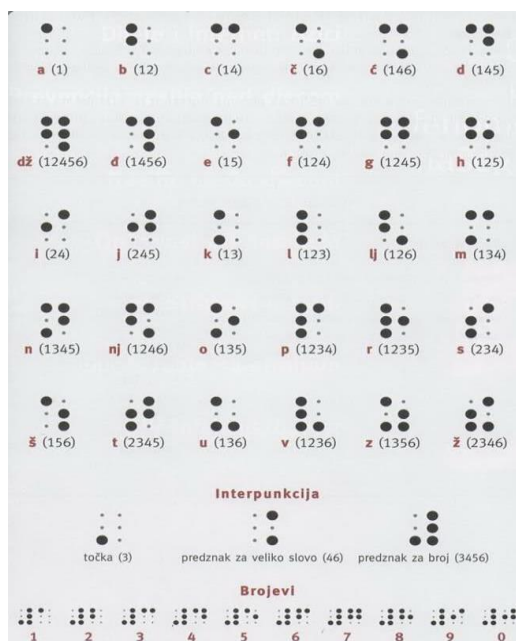
²<http://os-prva-dugave-zg.skole.hr/upload/os-prva-dugave-zg/images/static3/1088/attachment/IOOP-prazan.pdf>

Kako navodi Zovko (1999 prema Zrilić, 2011), najčešći simptomi koji se mogu uočiti kod djece koja imaju smetnje vida jesu: trljanje očiju, guranje glave naprijed, okretanje lica ili pogled u stranu, držanje knjige ili preblizu ili predaleko, škiljenje, zatvaranje jednog ili oba oka, napetost tijela, stalno treptanje.

Znanja i vještine slijepo dijete stječe pomoću opipa i sluha, a slabovidni učenik pomoću preostalog vida. Slijepi učenik ide analizom do sinteze. On određeni predmet upoznaje opipom, i to dio po dio. Za takav način upoznavanja s predmetom učeniku treba pružiti dovoljno vremena te mu davati usmene upute (Mustać i Vicić, 1996).

Slabovidna djeca uz pomoć optičkih pomagala uspješno se koriste ostatkom vida, a informacije se upotpunjuju ostalim osjetilima. Tako dobiju zajedničku sliku o svijetu koji ih okružuje (Velki i Romstein, 2015).

U odgoju i obrazovanju djece koja su visoko slabovidna ili slijepa nastava se temelji na Brailleovu pismu. To je pismo u 19. stoljeću osmislio Louis Braille, koji je i sam bio slijep. Ono predstavlja reljefni sustav znakova kojim se različitim kombiniranjem (ovisno o rasporedu točaka unutar šest polja) predočavaju slova, brojke, aritmetički znakovi i sl. (Velki i Romstein, 2015).

Slika 2. Brailleovo pismo

Preuzeto s:
<https://www.google.com/search?q=brailleovo+p%C3%ADsmo+abeceda&source=lnms&tbn=isch&sa>

2.4.2. Djeca s oštećenjem sluha

Prema Krampač-Grljušić (2007), pod oštećenjem sluha podrazumijevaju se gluhoća i naglušost. Prema medicinskim mjerilima, „gluhe“ su osobe one koje se u govornom sporazumijevanju ne mogu služiti sluhom. Te osobe imaju gubitak sluha iznad 91 dB. Nagluha su djeca ona djeca koja su orijentirana na jezik i govor.

Kako navodi Bouillet (2010), nagluhe osobe imaju prosječni gubitak sluha od 20 ili 25 dB do 90 dB. Nagluhe osobe dijele se u lako nagluhe (25 – 40 dB), umjereno nagluhe (40 – 55 dB), umjerenoteško nagluhe (55 – 70 dB) i teško nagluhe (70 – 90 dB). Nagluhe osobe auditivne informacije dopunjuju s vizualnom percepcijom. Pomoć im pružaju slušni aparat ili umjetna pužnica, a prema Krampač-Grljušić (2007), kao pomoćno sredstvo koriste i znakovni jezik.

Kod oštećenja sluha razlikuju se djeca čija su oštećenja nastala prije usvojenog glasovnog govora i djeca čija su oštećenja nastala nakon usvojenog govora. Ako oštećenje sluha nastane prije usvojenog govora, to utječe na cjelokupni razvoj djeteta i njegovo psihosocijalno sazrijevanje. Dijete tako ne može spontano usvojiti i razviti govor (Velki i Romstein, 2015).

Thompson (2016) navodi sljedeća ponašanja koja mogu ukazati na to da dijete ima slušne probleme: slušanje je vrlo otežano i često traži da se informacija ponovi, jako glasno govori, ne odgovara kad mu se obratite, često pritišće uho, ne govori jasno, govor razvija sporo.

Kod učenika s oštećenjem sluha bitna je njihova govorno-socijalna komunikacija. Važno je poticati razvijanje vještine komunikacije jer se pomoću nje razvijaju procesi odgoja, obrazovanja i socijalizacije (Mustać i Vicić, 1996).

2.4.3. Djeca s poremećajem govora, jezika i glasa

Djeca koja imaju govorno-jezične teškoće imaju teškoće sa stvaranjem glasova, razumijevanjem drugih osoba ili izražavanjem. Oko 3 % djece u nižim razredima osnovne škole ima komunikacijske poremećaje. Većina njih uspije se osloboditi tih teškoća i uspije razviti jezične vještine (Cooley, 2017).

Prema Pavličević-Franić (2005), govor je sposobnost i djelatnost izricanja misli i osjećaja pomoću artikuliranih glasova i riječi. Govor je ostvarivanje, odnosno konkretizacija jezika te fiziološka, glasovna i slušna pojava, a kako navodi Bouillet (2010), i jedna od najsloženijih aktivnosti ljudskog mozga.

Poremećaji ili smetnje govora dijele se na artikulacijske poremećaje i poremećaje fluentnosti. U poremećaje fluentnosti spadaju mucanje i brzopletost (Zrilić, 2011).

Cooley (2017) navodi da kod artikulacijskih poremećaja djeca imaju problema s glasovima *š, ž, č, dž, s, z, c, r, l, lj* i *nj*. Ona često zamjenjuju, izostavljaju ili neispravno izgovaraju navedene glasove. Primjer je za zamjenu glasov *apist* umjesto *prst*, za izostavljanje glasov *akevet* umjesto *krevet* i za neispravno izgovaranje *Me i ku.* umjesto *Medo ide kući.*

Kod djece koja mucaju primjećuje se ponavljanje glasova ili riječi, isprekidano govorenje, a neka pak oklijevaju govoriti. Pogrešno je mišljenje da su uzroci mucanja stres, nervoza ili drugi psihološki problemi. Ono se javlja zbog razlika u načinu na koji područja u mozgu odgovorna za govor procesiraju informacije. Problem koji nastaje kod učenika koji mucaju jest teže sudjelovanje u razrednim aktivnostima. Takvi su učenici vrlo nesigurni zbog svoga govora te nastoje izbjeći govorenje pred grupom ljudi, odnosno pred ostalim učenicima u razredu. Nerijetko se zna dogoditi zadirkivanje ili zlostavljanje takvih učenika, a ponekad strah od mucanja dovodi do socijalne izolacije (Cooley, 2017).

Brzopletost je, kako navodi Bouillet (2010), način govora s brzim prijelazima jedne misli na drugu, ubrzanim tempom govora, nemogućnošću razrade osnovne ideje, a javljaju se i teškoće u koncentraciji.

Prema Bouillet (2010), brzopleta osoba često ima siromašan rječnik, ne razumije i ne koristi riječi koje nauči čitanjem, izmišlja nove riječi, starima daje izmijenjen smisao, ako se ne može sjetiti riječi, služi se gestama ili opisima, često upotrebljava poštapalice i uzvike.

Jezik je osnovno komunikacijsko sredstvo u svim područjima ljudskog života, on je organiziran sustav koji služi sporazumijevanju među pripadnicima jedne jezične zajednice (Pavličević-Franić, 2005).

Kuvač Kraljević (2015) navodi da jezični poremećaji mogu biti razvojni i stečeni. Razvojni se vežu uz razdoblje usvajanja jezika, a stečeni nastaju nakon što je usvojena osnova materinskoga jezika.

Bishop i Adams (1991 prema Blaži i Banek, 1998) navode da se termin posebne jezične teškoće odnosi na djecu čije su jezične vještine disproporcionalno siromašnije u odnosu na njihovu dob i neverbalne sposobnosti. Navode da se radi o poremećaju prisutnom u usvajanju jezičnog sustava-gramatičkih struktura, ali i fonoloških, semantičkih i pragmatičkih aspekata jezika.

Prema Bouillet (2010), djeca s jezičnim teškoćama otežano čitaju, slovčaju i pisanje sastavaka veoma im je zahtjevno te imaju poteškoća u tome.

Istraživanja su pokazala da oko 5 do 8 % djece ima jezične teškoće. To je velik postotak, stoga bi otkrivanje u ranoj vrtičkoj dobi pridonijelo kvaliteti njihova daljnjeg školovanja (Blaži, Ivšac i Lenček, 2007).

U poremećaje glasa pripadaju neprimjerena visina glasa, neprimjerena kvaliteta glasa, neprimjerena glasnoća, rezonancija ili trajanje glasa (Bouillet, 2010).

Prema Zrilić (2011), neprimjerena visina glasa odnosi se na previsok, prenizak, glas bez promjene ili prekidan uzdasima, a neprimjerena kvaliteta glasa odnosi se na hrapav, promukao, šuman ili nazalan glas.

Bouillet (2010) navodi da odgojitelji i učitelji mogu pridonijeti uspješnosti tretmana djeteta koje ima određenu teškoću. Većina djece iz ove skupine poremećaja može pohađati redovitu nastavu i redoviti program uz prilagodbu sadržaja, metoda, oblika i sredstava rada.

2.4.4. Djeca sa sniženim intelektualnim sposobnostima

Kod učenika s intelektualnim teškoćama uočava se znatno ispodprosječno intelektualno funkcioniranje. Usvajanje gradiva otežava im i sniženo funkcioniranje na jednom ili više adaptivnih područja. Učenici imaju teškoće u percepciji, obradi informacija, pamćenju i prisjećanju, u razvoju socijalnih, jezično-govornih vještina i sl. (Velki i Romstein, 2018).

WHO (2008 prema Velki i Romstein, 2015) navodi da postoje četiri skupine intelektualnih teškoća. To su:

- lake ili blage intelektualne teškoće: IQ je od 50 do 69. Djeca se mogu školovati u redovitom odgojno-obrazovnom okruženju uz prilagodbu programa. Usvajaju akademske vještine do razine 6. razreda, a u odrasloj dobi mogu obavljati jednostavnije poslove i imati socijalne interakcije.
- umjerene intelektualne teškoće: IQ je između 35 i 49. Na ovoj razini bitno je da savladaju vještine samostalnog života i brigu o sebi. Također je važno da savladaju prepoznavanje slova i potpisivanja vlastitog imena.
- teške intelektualne teškoće: IQ je od 20 do 34. Ove su osobe na razini djeteta od 2 do 6 godina, a često imaju i oštećenja sluha, vida te epilepsiju. Kod njih se vidi usporen i ograničen govorni i psihomotorni razvoj. Njima je potrebna stalna briga, pa u pravilu ostaju kod kuće ili idu u centre za rehabilitaciju.
- duboke intelektualne teškoće: IQ je niži od 20 ili se ne može utvrditi. Ova su djeca teško pokretna ili nepokretna te im je potrebna stalna pomoć.

Downov sindrom je poremećaj koji nastaje uslijed kromosoma viška. John Langdon Down prvi je opisao taj sindrom 1866. godine. Djeca s Downovim sindromom imaju specifičan izgled. Karakteristike izgleda su sljedeće: širok i kratak vrat s puno kože i masnog tkiva, mala glava, okruglo lice, kosi položaj očiju, mali nos i mala usta, kratke i široke ruke i noge (Zrilić, 2011).

2.4.5. Djeca s poremećajem iz autističnog spektra

Nicholas i sur. (2009 prema Kuvač Kraljević, 2015) navode da ovaj poremećaj zahvaća 0,8 % djece u dobi od četiri godine i češći je kod dječaka nego kod djevojčica.

Wing (1996 prema Thompson, 2016) navodi da autizam kao razvojna teškoća kombinira teškoće pri socijalnoj komunikaciji, socijalnoj integraciji i socijalnoj imaginaciji.

Socijalna interakcija dio je svakodnevice. Da bi se dalo značenje komunikaciji, ljudi razumiju govor tijela i uspostavljaju kontakt očima. Međutim, osobe s poremećajem iz autističnog spektra ne mogu razumjeti govor tijela, izraze lica i ne ostvaruju kontakt očima, što treba imati na umu dok se razgovara s njima (Thompson, 2016).

Djeca s poremećajem iz autističnog spektra imaju problem sa socijalnom imaginacijom. Ona jako teško prihvaćaju promjenu rutine. Škola im je teška sredina jer se svakodnevno mijenjaju školske aktivnosti, dolazi do promjena u razrednoj sredini i promjena u nastavi. Ta djeca ne mogu predvidjeti što dolazi sljedeće, pa prijelaz s jednog zadatka na drugi može izazvati strah (Thompson, 2016).

Kada je riječ o komunikaciji, djeca s poremećajem iz autističnog spektra imaju teškoće u obradi i razumijevanju jezika. Mogu razumjeti riječi i njihovo značenje, ali će ih interpretirati u doslovnom smislu (Thompson, 2016).

2.4.6. Djeca i učenici s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima

U skupinu djece s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima ubrajaju se djeca s oštećenjem lokomotornog sustava, središnjeg ili perifernog živčanog sustava i djeca čije su bolestiposljedica kroničnih bolesti drugih sustava (Bouillet, 2010).

Zergollern i sur. (1994 prema Velki i Romstein 2015) navode da je kod oštećenja lokomotornog sustava najčešće riječ o genetskim malformacijama, upalama, traumama i sl. Kod oštećenja središnjeg živčanog sustava radi se o cerebralnoj paralizi, cerebralnoj leziji, epilepsiji i sl. Dječja paraliza i povrede perifernih živaca javljaju se kod oštećenja perifernog živčanog sustava, a kod kroničnih bolesti riječ je o dijabetesu, oštećenjima krvožilnog i dišnog sustava.

Motorički poremećaji podrazumijevaju ispodprosječno tjelesno funkcioniranje. Smetnje i nepravilnosti tijela ponekad su izraženi u području grube motorike (motorike ekstremiteta i korpusa), fine motorike (motorike lica, prstiju, ruke...) ili u oba područja (Bouillet, 2010)

Velki i Romstein (2015) navode da teškoće u psihosocijalnom funkcioniranju djeteta s motoričkim oštećenjem najčešće obuhvaćaju: depresivnost, osjećaj ovisnosti, osjećaj niže vrijednosti i nižu toleranciju na frustracije. Te se emocije javljaju zbog stanja organizma, ali i zbog socijalnih čimbenika kao što su izoliranost, česte hospitacije, teškoće u okolini i sl.

Jedno od najčešćih motoričkih oštećenja jest cerebralna paraliza. Odnosi se na oštećenje mozga koje je nastalo prije ili tijekom porođaja ili u najranijoj dječjoj dobi. Ovisno o tome pridržava li se osoba odlazaka na rehabilitaciju i tretmana kod kuće, cerebralna paraliza ima razdoblje pogoršanja ili poboljšanja stanja. Zbog oštećenja mozga mogu se javiti i epileptički napadi (Velki i Romstein, 2015).

Kako navodi Bouillet (2010), djeci s motoričkim oštećenjima i kroničnim bolestima koja su uključena u redovite odgojno-obrazovne ustanove potrebne su prilagodbe u obradi određenih tema i korištenje posebnih pomagala. Djeci s kroničnim bolestima potrebno je prilagoditi tempo rada. Stoga učitelj treba biti u dogovoru s roditeljima, stručnom službom i djetetovim liječnikom.

2.4.7. Djeca s poremećajem ponašanja

Kriterij za prepoznavanje postojanja poremećaja u ponašanju prisutnost je onih ponašanja koja se znatnije razlikuju od uobičajenog ponašanja djece i adolescenata u određenoj sredini, koja su štetna i/ili opasna za djecu i adolescente

koji iskazuju takva ponašanja i za njihovu okolinu te ponašanja koja iziskuju dodatnu stručnu pomoć u svrhu uspješne socijalne integracije (Velki i Romstein, 2015 prema Uzelac, 1995).

Bouillet (2010) navodi sljedeće oblike poremećaja ponašanja koji će biti prepoznatljivi: plašljivost, povučенost, potištenost, nemarnost, lijenost, nametljivo ponašanje, nediscipliniranost, prkos, laganje, bježanje, agresivno i delinkventno ponašanje.

Učiteljeva je uloga osigurati osjećaj povezanosti i pripadanja posebno onim učenicima koji zbog nepovoljnih obiteljskih prilika imaju poremećaje u ponašanju jer bi tada mogli umanjiti njihovu potrebu za neprihvatljivim ponašanjem. Odgojno-obrazovne ustanove takvoj su djeci prilika da napreduju i uspiju te da promijene viđenje svoje budućnosti (Bouillet, 2010).

2.4.8. Djeca s poremećajem pažnje uz hiperaktivnost

Prema Velki i Romstein (2015), kod ADHD-a postoje tri skupine simptoma: hiperaktivnost, impulzivnost i nepažnja. Ovisno o poremećaju mogu prevladavati simptomi nepažnje, kombinacija simptoma hiperaktivnosti i impulzivnosti te kombinacija svih triju skupina simptoma.

Hiperaktivno ponašanje vrlo je uočljivo jer dijete nikad nema mira, stalno trči, skače, penje se po raznim predmetima, po namještaju, vrpolti se na stolici i sl. Impulzivno ponašanje pojavljuje se s hiperaktivnim ponašanjem te takva djeca nemaju strpljenja, teško im je čekati na red, često ometaju drugu djecu i prekidaju ih u aktivnostima, odgovaraju a da pitanje nije bilo postavljeno u cijelosti. Problem je što djeca reagiraju, a nisu ni stigla razmisliti o posljedicama. Stoga im treba stalna kontrola odraslih da bi se ponašali primjereno. U posljednjoj su skupini djeca koja imaju problem s pažnjom i koncentracijom. Ona ne uočavaju detalje, brzopleta su, ne prate upute, ne završavaju zadatke, često gube stvari i sl. (Velki i Romstein, 2015).

Cooley (2017) navodi da oko 8 % mladih ljudi ima poremećaj nedostatka pažnje s hiperaktivnosti te navodi da se poremećaj češće dijagnosticira kod dječaka nego kod djevojčica.

Zbog problema koji su prisutni kod ove teškoće učenici imaju probleme u školi, ali i u obitelji. U školi hiperaktivan učenik svojim ponašanjem ometa druge učenike, loš je primjer ostalima. On se igra s priborom, šeta po razredu, zabavlja druge učenike, izaziva sukobe, radi prebrzo, brzoplet je. Kod kuće roditelji očekuju da je dijete odgovorno i samostalno, no to nije moguće, već ga treba usmjeravati i kontrolirati (Velki i Romstein, 2015).

Cooley (2017) navodi da je jedan od najvećih izazova pružanje pomoći učenicima s ADHD-om. Bitno je razumjeti da djeca ne prkose namjerno i da nisu namjerno nezainteresirana za rad, već da se radi o neurobiološkom poremećaju.

Simptomi ADHD-amogu se smanjiti raznim pristupima. Najučinkovitiji je način korištenjem lijekova. Oni pomažu da dijelovi mozga zahvaćeni ADHD-om bolje funkcioniraju (Cooley, 2017).

Važno je imati na umu da se takvo ponašanje ne može promijeniti odjednom, već za to treba dosta vremena. Nekada djeca pružaju otpor prema promjenama i novim pravilima, no treba imati mnogostrpljenja (Velki, 2012).

2.4.9. Specifične teškoće učenja

Teškoće učenja neurološkisu poremećaji koji utječu na jednu ili više temeljnih psiholoških procesa uključenih u razumijevanje ili uporabu govornog ili pismenog jezika (Hallahan i Kauffman, 1994 prema Velki i Romsten, 2015).

Kako navode Velki i Romsten (2015), učenici s teškoćama učenja često su prosječne ili iznadprosječne inteligencije. Problem koji se javlja tijekom obrazovanja jest razlika između njihovih intelektualnih potencijala i akademskih postignuća. To kod učenika može dovesti do osjećaja frustracije, niskog samopoštovanja, odustajanja od rada i učenja, i to tijekom čitavog života, ne samo za vrijeme školovanja. Teškoće učenja nisu izlječive, no njihovi se simptomi mogu ublažiti.

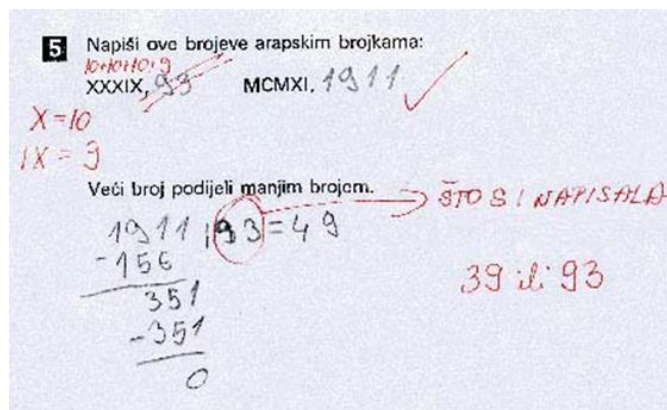
Prema Zrilić (2011), teškoće učenja su: disleksija, disgrafija i diskalkulija.

Prema Hudson (2018), pojam disleksija dolazi od grčkih riječi *dys*, što znači 'teškoća', i *lexis*, što znači 'riječ'. Doslovno prevedeno disleksija znači 'teškoća s riječima'.

Disleksija je problem s izgovaranjem riječi, automatskim prepoznavanjem riječi i sricanjem. Mozak osobe s disleksijom procesira te zadatke na vrlo neučinkovit način (Cooley, 2017).

Učenici s disleksijom čitaju sporije i slabije razumiju tekst. Oni imaju problema u više područja jer je čitanje važno u svim školskim predmetima (Cooley, 2017).

Disleksija se često otkriva zbog razlika između učenikovih dobrih usmenih sposobnosti i znatno slabije pismene izvedbe. Tijekom razgovora učenik daje pametne i inteligentne odgovore, a rezultati pisanih provjera su mu ispod očekivanja (Hudson, 2018).

Slika 3: Ispravno riješen zadatak s inverzno napisanim brojem

Preuzeto s: <http://hud.hr/matematika/22>. 5. 2020.

Podrijetlo naziva diskalkulija dolazi od grčke riječi *dys*, što znači 'teškoća', i latinske riječi *calculia*, što znači 'računati'. Stoga riječ diskalkulija znači teškoća s računanjem (Hudson, 2018).

Pod pojmom diskalkulija današnji stručnjaci podrazumijevaju skup specifičnih teškoća u području matematike. To su odstupanja koja stvaraju ozbiljne teškoće u ovladavanju matematikom bez obzira na dostatan stupanj intelektualnog razvoja, normalno funkcioniranje osjetila i optimalne uvjete redovitog poučavanja. Diskalkulija je djelomičan poremećaj u procesu usvajanja matematike, koji se može pojavljivati u svim ili samo određenim matematičkim područjima. Dijete pri tome

napreduje u usvajanju matematike, ali mnogo sporije od svojih vršnjaka i neprimjereno svojoj mentalnoj dobi.³

Kako Bouillet (2010) navodi, velike probleme u matematici imaju djeca s teškoćama u čitanju i pisanju. Ta djeca imaju teškoće u dekodiranju i razumijevanju simbola pisanog jezika, a u matematici se to odnosi na simbole za brojeve i računske operacije. Kod djece s disgrafijom i disleksijom treba pronaći drugačije načine rješavanja zadataka da budu što uspješniji.

Učenika s diskalkulijom najlakše je prepoznati po tome što je inteligentan, uspješan u usmenim i pismenim zadacima, ali ako zadaci uključuju brojeve i računanje, onda je loš. Njemu je teško računati, nesiguran je u matematici i nastoji izbjeći rad s brojevima (Hudson, 2018).

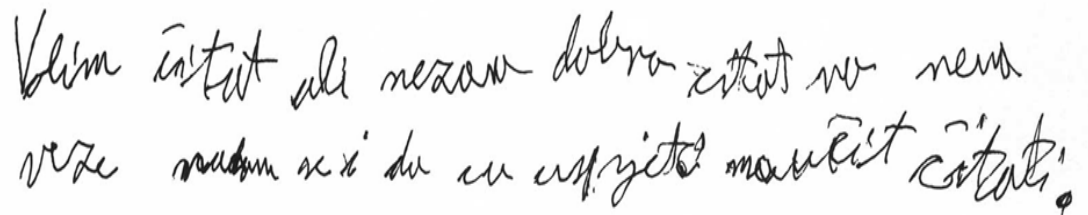
Naziv disgrafija dolazi od grčkih riječi *dys*, što znači 'teškoća', i *graphia*, što znači 'pisanje', te se može reći da disgrafija znači 'teškoća s rukopisom' (Hudson, 2018).

Kako navodi Buljan Flander (2010), disgrafija se odnosi na poteškoće usvajanja vještine pisanja. Učenik s takvom teškoćom prepoznaje se po nepravilnom držanju olovke ili zgloba, nečitkom rukopisu, ispuštanju slova i slogova, zamjeni slova te ne pazi na crtovlje.

Posokhova (2000 prema Bouillet, 2010) navodi da je navedena teškoća trajno prisutna, bez obzira na dovoljan stupanj intelektualnog i govornog razvoja. Stručni termini koji opisuju poremećaj jesu disgrafija i agrafija. Disgrafija je teškoća u ovladavanju pisanjem, a agrafija potpuno nevladanje vještinom pisanja.

Prema Bouillet (2010), u prilagodbi didaktičko-metodičkih strategija u radu s djecom s teškoćama u čitanju i pisanju najvažnije je razinu usvojenog znanja provjeravati usmenim putem i tako im osigurati dovoljno vremena za rješavanje zadatka. Važno je osigurati individualnu pomoć te u suradnji s logopedom tehnička pomagala. Primjeren pristup djeci s navedenim teškoćama uključuje usmjerenost na pronalazak primjerenih metoda usvajanja i provjere znanja.

³<http://hud.hr/diskalkulija/>

Velim istat ali neznam dobro zstat no nem
veze mudim se i da cu uspjeto moavest citati.

Slika 4. Disleksija i disgrafija

Preuzeto s: <http://hud.hr/disgrafija/>, 22. 5. 2020.

2.5. Pomoćnici u nastavi

U Republici Hrvatskoj trenutno ima 29 557 učenika s teškoćama u razvoju. Detaljniji podaci bit će navedeni kasnije u radu. Sve županije nastoje pomoći učenicima sa znatnim razvojnim teškoćama osiguravajući im pomoćnika u nastavi. *Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* (NN 102/2018) definira pomoćnika u nastavi kao:

„Osobu koja pruža neposrednu potporu učeniku tijekom odgojno-obrazovnoga procesa u zadacima koji zahtijevaju komunikacijsku, senzornu i motoričku aktivnost učenika, u kretanju, pri uzimanju hrane i pića, u obavljanju higijenskih potreba, u svakodnevnim nastavnim, izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima, a sve prema izrađenoj programu rada prema utvrđenim funkcionalnim sposobnostima i potrebama svakoga pojedinog učenika te uputama učitelja/nastavnika, stručnih suradnika škole, odnosno stručnoga tima. Pomoćnik u nastavi može pružati potporu jednom ili dvoje učenika u istome razrednom odjelu ili različitim razrednim odjelima ili kao pomoćnik u nastavi skupini učenika istoga razrednog odjela/odgojno-obrazovne skupine uzimajući u obzir individualne potrebe svakog učenika.“

Pomoćnik u nastavi potpora je učenicima koji imaju veće teškoće u motoričkom funkcioniranju donjih i/ili gornjih ekstremiteta, teškoće u komunikaciji, socijalnim interakcijama i senzornoj integraciji, a povezani su s poremećajima iz autističnog spektra, teškoće kod oštećenja vida, teškoće u intelektualnom funkcioniranju, teškoće u funkcioniranju proizišle iz više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju (*Pravilnik o izmjenama Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* NN 22/2020).

U Hrvatskoj je problem što se zapošljavanje pomoćnika u nastavi vidi kao mjera smanjenja nezaposlenih. Problem je i proces osposobljavanja pomoćnika, a učenicima velike poteškoće stvara to što moraju mijenjati pomoćnike svake godine jer je u Hrvatskoj taj posao vremenski ograničen (Romstein i Velki, 2017).

Tablica 1. Broj pomoćnika u nastavi u RH od šk.g. 2015./2016. do šk.g. 2019./2020

Školska godina	Ukupan broj pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika
2015./2016.	2303
2016./2017.	2317
2017./2018.	2955
2018./2019.	3064
2019./2020.	više od 4000 (do 30. 8. 2019.)

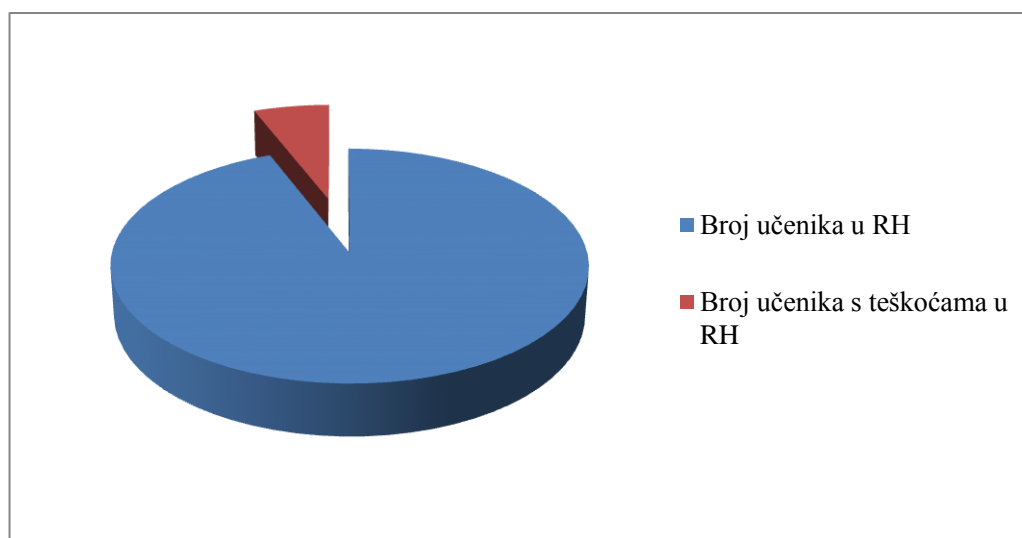
Izvor: <https://www.srednja.hr/novosti/drasticno-povecanje-broj-pomocnika-nastavi-pet-godina-porastao-vise-290/>, 22. 5. 2020

Iz tablice 1 vidljivo je kako je broj pomoćnika u nastavi u Republici Hrvatskoj porastao. Pomoćnici učenicima mnogo znače, a njihovim uključivanjem u odgojno-obrazovni sustav učenicima se pruža pravo na kvalitetno obrazovanje.

3. REZULTATI

3.1. Učenici s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj

Podaci o broju učenika s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj mogu se pronaći na stranici Ministarstva znanosti i obrazovanja. Školski e-Rudnik bogat je podacima kao što su adrese škola, broj školskih ustanova, broj učenika po školskim godinama, po županijama, školama i razredima. Također, prikazan je omjer učenika po spolu, rad u smjenama i sl. Podaci o osnovnim i srednjim školama za učenike s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj mogu se pronaći u publikacijama Državnog zavoda za statistiku.

Slika 5. Prikaz broja učenika i učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj u šk. god. 2017./2018.

Izvor: ŠeR, Školski e-Rudnik, MZO

Preuzeto

s:<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZWZ3YTE4OWQ0OWJmNC00OTJmLWE2MjktYTQ5MmJmNDZDQ0IiwidCI6IjJmTFYmNjLWI3NjEtNDVhYi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9>, 24. 5. 2020.

U Republici Hrvatskoj u osnovnim i srednjim školama šk. god. 2017./2018. bilo je ukupno 472 328 učenika, a njih 29931 bilo je s teškoćama u razvoju. To znači da udio učenika s teškoćama u razvoju iznosi 6,33 %. Broj učenika s teškoćama bio je veći nego broj učenica s teškoćama te je iznosio 19 454, a broj učenica bio je 10 477. U daljnjem dijelu rada prikazan je broj učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim i srednjim školama, kao i mnogi drugi podaci.

3.1.1. Osnovna škola

U tablici 2 naveden je ukupan broj učenika i broj učenika s teškoćama u osnovnim školama od šk. god. 2013./2014. do 2017./2018. Najviše učenika bilo je šk. god. 2013./2014., njih 330 763. Iste je godine bilo najmanje učenika s teškoćama u razvoju. Udio učenika s teškoćama u razvoju iznosio je 6,1 %. Svake sljedeće godine ukupan se broj učenika smanjivao, a broj učenika s teškoćama u razvoju se povećavao. Najveći udio učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim školama u RH bio je šk. god. 2017./2018. i iznosio je 7,4 %.

Tablica 2. Promjena ukupnog broja učenika i učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim školama Republike Hrvatske od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

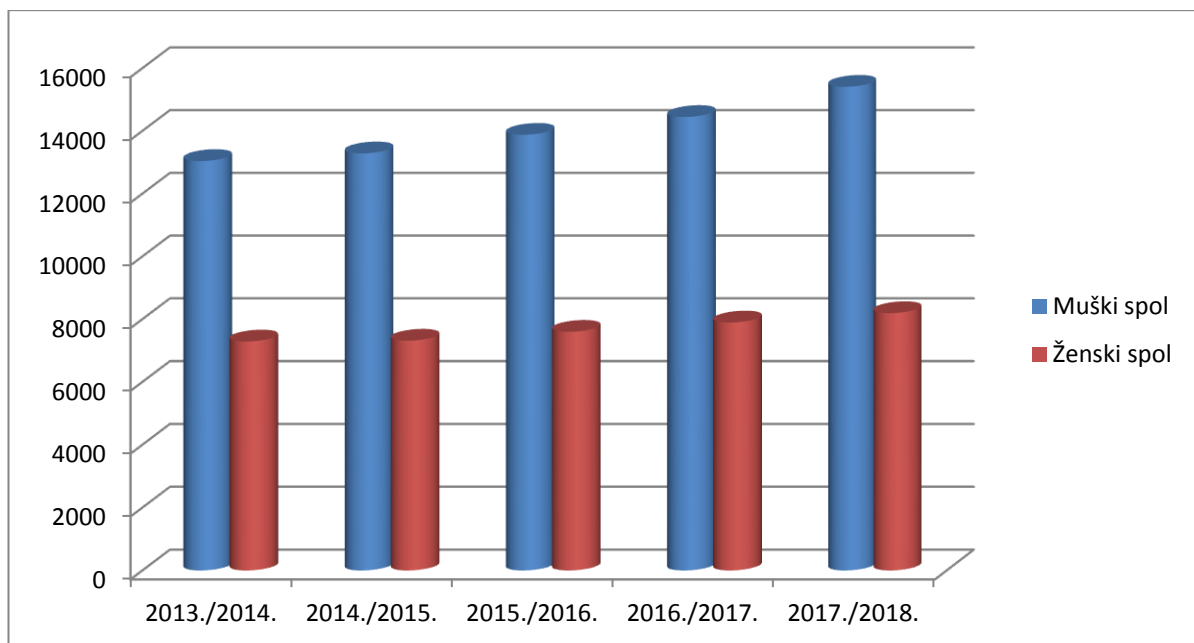
Školska godina	Broj učenika		Udio (%) učenika s teškoćama u razvoju
	Ukupno	Teškoće u razvoju	
2013./2014.	330763	20328	6,1
2014./2015.	326334	20597	6,3
2015./2016.	322343	21473	6,7
2016./2017.	321431	22338	6,9
2017./2018.	320394	23600	7,4

Izvor: ŠeR, Školski e-Rudnik, MZO

Preuzeto s:

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZWZ3YU40OWQ0OWJmNC00OTJmLWE2MjktYTQ5MWJlNDNiZDQ0IiwidCI6IjJMTFjYmNjLWl3NjEtNDVkYi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9>, 24. 5. 2020

Iz slike 6 može se vidjeti razlika u broju učenika i učenica s teškoćama u razvoju u osnovnim školama u RH od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. Vidi se porast broja učenika, ali i to da je svake godine veći broj učenika nego učenica s teškoćama u razvoju. Šk. god. 2013./2014. bilo je 5775 učenika s teškoćama u razvoju više nego učenica, a 2017./2018. bilo ih je 7214 više.

Slika 6. Spolna struktura učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

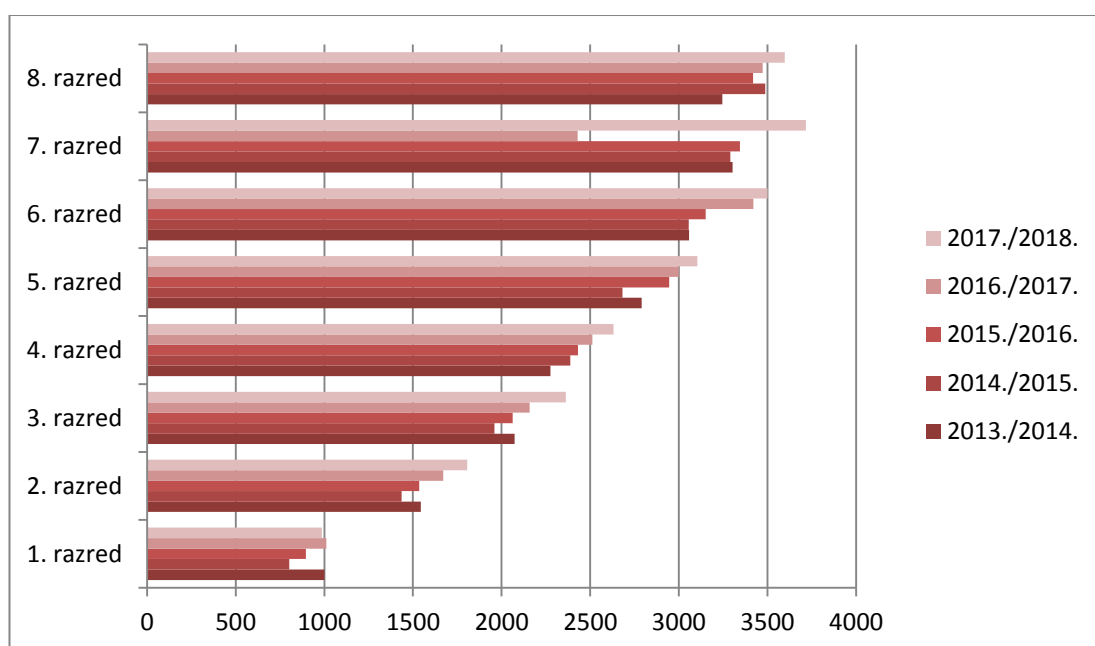
Izvor: ŠeR, Školski e-Rudnik, MZO

Preuzeto s:

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZWV3YU40OWQ0OTJmLWE2MjktYTQ5MWJlNDNiZDQ0fiwidCI6IjJmTFJmNjLWI3NjEtNDVhOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9>, 24.5.2020.

Slika 7 prikazuje broj učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim školama po razredima. Šk. god. 2013./2014. bilježi se porast broja učenika od 1. do 7. razreda. U 1. razredu broj učenika s teškoćama u razvoju iznosi 1000, odnosno 2,46 %, dok ih je u 7. razredu 3303, odnosno 7,65 %. U 8. razredu broj se smanjuje i iznosi 3245, tj. 7,43 %. Sljedeće šk. god. broj učenika s teškoćama u razvoju raste od 1. do 8. razreda. U prvim razredima postotak učenika s teškoćama iznosi 1,93 %, a u osmim razredima 8,21 %. Šk. god. 2015./2016. broj učenika također raste. U 1. razredu je 896 učenika s teškoćama u razvoju, a u 8. razredu 3419 učenika. Šk. god. 2016./2017. također se bilježi porast učenika s teškoćama u razvoju. U prvim razredima bilo je 1011 učenika ili 2,94%, dok je do osmog razreda broj narastao do 3472 učenika ili 9,06 %. Šk. god. 2017./2018. isto kao i 2013./2014. bilježi se porast od 1. do 7. razreda. U 1. razredu je bilo 987 učenika s teškoćama u razvoju, a u 7. razredu 3717 učenika. U 8. razredu bilježi se pad broja učenika, a iznosi 3598 učenika ili 9,51 %.

U 1. razredu broj učenika s teškoćama manji je u usporedbi s ostalim razredima jer su ti učenici tek došli u školu. Učiteljima je potrebno određeno vrijeme da upoznaju sve učenike, ako i sumnjaju da dijete ima teškoću, potrebno je vrijeme za praćenje tog učenika. Vidljivo je da je taj broj u 2. razredu veći jer je prošlo vrijeme koje je potrebno učitelju i stručnim suradnicima da bi utvrdili radi li se o kakvoj teškoći.

Slika 7. Učenici s teškoćama u razvoju u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj po razredima od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Izvor: ŠeR, Školski e-Rudnik, MZO

Preuzeto s:

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZWV3YUVE4OWQ0OWJmNC00OTJmLWE2MjktYTQ5MWJlNDNiZDQ0IiwidCI6IjJMTFjYmNjLWl3NjEtNDVkYi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9>, 24. 5. 2020.

Tablica 3 prikazuje promjenu broja učenika s teškoćama u razvoju po razredima od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. Pad broja učenika od 1,3 % zabilježen je u 1. razredu. S 1000 učenika u šk. god. 2013./2014. broj učenika smanjio se na 987. U ostalim se razredima broj učenika povećao. Najveća promjena od 16,9 % bila je u 2. razredu, gdje je broj s 1545 porastao na 1806. Ukupna promjena iznosila je 12,5 %.

Tablica 3. Promjena broja učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim školama po razredima u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

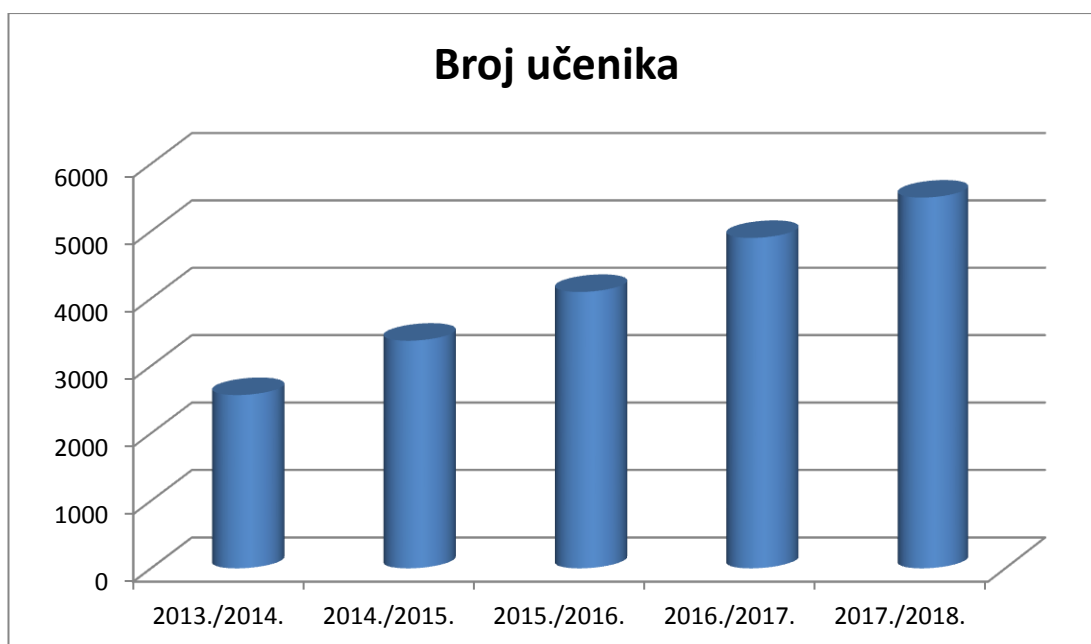
Razred	Broj učenika		Promjena(%)
	2013./2014.	2017./2018.	
1.	1000	987	-1,3
2.	1545	1806	16,9
3.	2074	2363	13,9
4.	2275	2632	15,7
5.	2791	3105	11,3
6.	3056	3499	14,5
7.	3303	3717	12,5
8.	3245	3598	10,9
UKUPNO	19289	21707	12,5

Izvor: ŠeR, Školski e-Rudnik, MZO

Preuzeto s:

3.1.2. Srednja škola

U srednjim školama u Republici Hrvatskoj učenici s teškoćama u razvoju integrirani su u razrede srednjih škola. Od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. povećavao se broj učenika s teškoćama, što je vidljivo iz slike 8. Šk. god. 2013./2014. bilo je 2568 učenika, sljedeće godine 3375, 2015./2016. njih 4099. Nadalje, 2016./2017. bio je 4901 učenik, dok je 2017./2018. bilo 5500 učenika s teškoćama koji su integrirani u razrede srednjih škola.

Slika 8. Broj učenika s teškoćama u razvoju koji su integrirani u srednje škole od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017., 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 25. 5. 2020.

Udio učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama dosta je malen. U tablici 4 prikazan je udio učenika s teškoćama u srednjim školama od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. Najmanji udio od 1,43 % bio je 2013./2014., a najveći udio od 3,62 % bio je 2017./2018. Iz tablice je vidljivo da udio učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama od šk. god. 2013./2014. do 2017./2018. raste.

Tablica 4. Promjena ukupnog broja učenika i učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama Republike Hrvatske od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Školska godina	Broj učenika		Udio (%) učenika s teškoćama u razvoju
	Ukupan broj	Teškoće u razvoju	
2013./2014.	179 513	2568	1,43
2014./2015.	175 512	3375	1,92
2015./2016.	167 273	4099	2,45
2016./2017.	159 698	4901	3,07
2017./2018.	152 106	5500	3,62

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 25. 5. 2020.

U tablici 5 prikazana je promjena broja učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama. Vidljivo je da je šk. god. 2013./2014. učenika s teškoćama u srednjim školama bilo manje nego šk. god. 2017./2018. Šk. god. 2013./2014. bilo je 2568 učenika s teškoćama, a 2017./2018. 5500. Najviše učenika s teškoćama šk. god. 2013./2014. bilo je u 1. razredu, a najmanje u 4. razredu, kao što je bilo i 2017./2018. Iz tablice se može zaključiti da je broj učenika od šk. god. 2013./2014. do 2017./2018. dosta porastao. Promjena je najveća u 4. razredu i iznosi 252 %, a najmanja je u 1. razredu i iznosi 89,8 %.

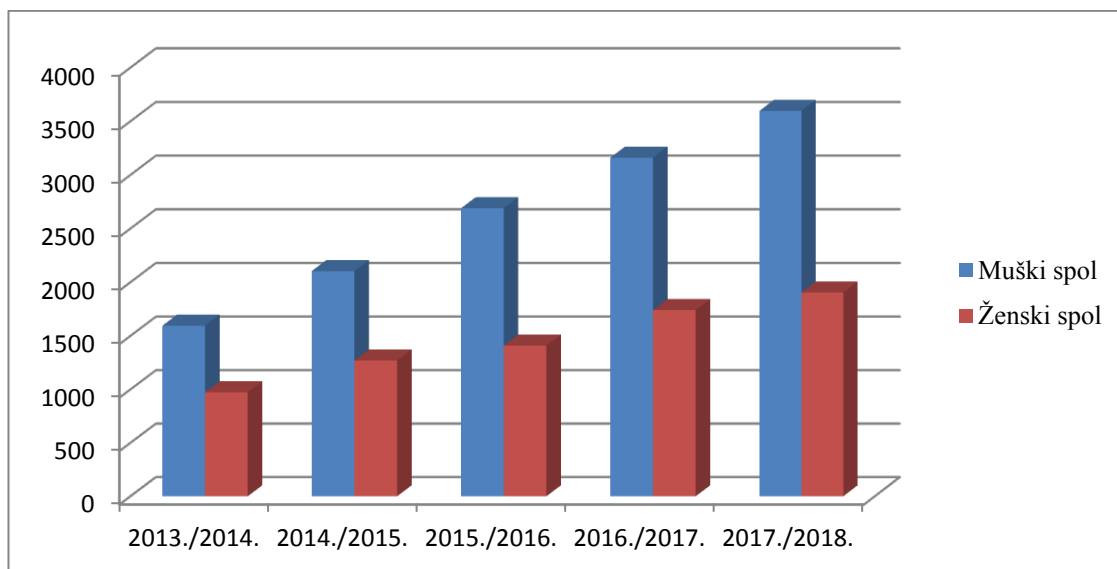
Tablica 5. Promjena ukupnog broja učenika s teškoćama u razvoju po razredima u srednjim školama u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do 2017./2018.

Razred	Broj učenika		Promjena(%)
	2013./2014.	2017./2018.	
1.	1045	1983	89,8
2.	795	1659	108,7
3.	628	1506	139,8
4.	100	352	252,0
UKUPNO	2568	5500	114,2

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 25. 5. 2020.

Analizirajući sliku 6, dolazi se do zaključka da je u svim razredima osnovnih škola veći broj učenika nego učenica s teškoćama u razvoju. Tako je i u srednjim školama, što se vidi na slici 9. Prikazan je odnos učenika i učenica s teškoćama u razvoju u srednjim školama u RH. Svih pet školskih godina veći je broj učenika s teškoćama u razvoju nego broj učenica. Šk. god. 2013./2014. učenica je bilo 973, a učenika 1595, dok je šk. god. 2017./2018. učenica bilo 1903, a učenika 3597.

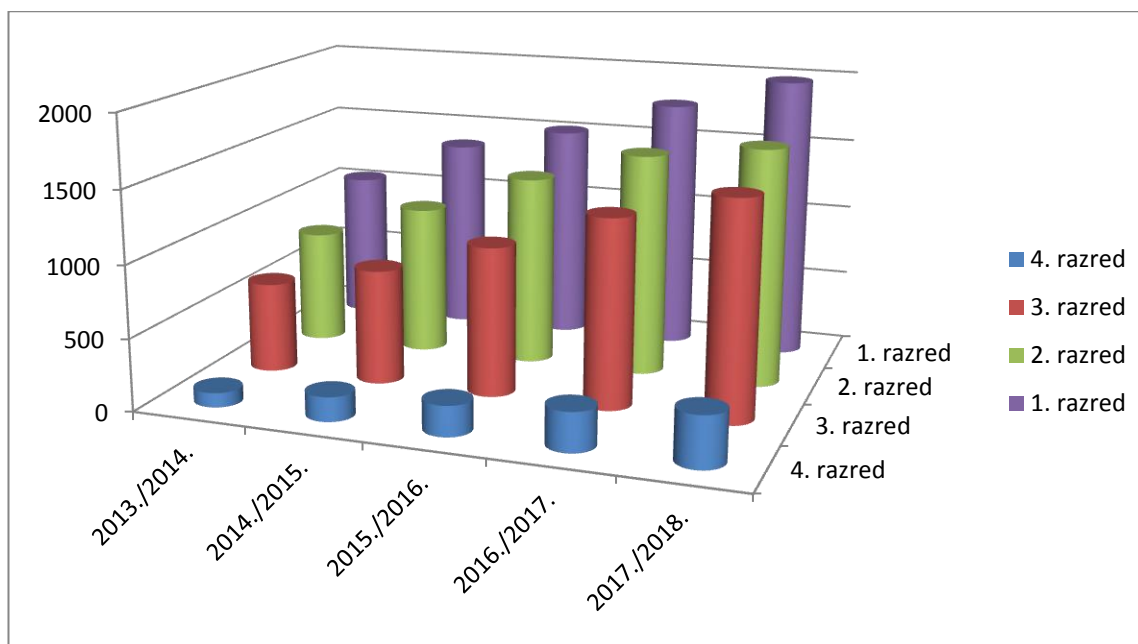
Slika 9. Spolna struktura učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do 2017./2018.

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017., 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 25. 5. 2020.

Na slici 10 prikazan je broj učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama u RH po razredima. Vidljiv je porast broja učenika u svakom razredu, a vidljivo je također da u 1. razredu ima najviše učenika s teškoćama u razvoju. Od

prvog prema četvrtom razredu, svake školske godine bilježi se pad broja učenika s teškoćama u razvoju.

Slika 10. Učenci s teškoćama u razvoju u srednjim školama u Republici Hrvatskoj po razredima od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017., 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 26. 5. 2020.

U tablici 6 prikazan je udio učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama koji su položili razred od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. Najuspješnija je bila šk. god. 2016./2017., kada je 94 % učenika položilo razred, a najmanji postotak 90,4 % učenika koji su položili razred bio je šk. god. 2013./2014.

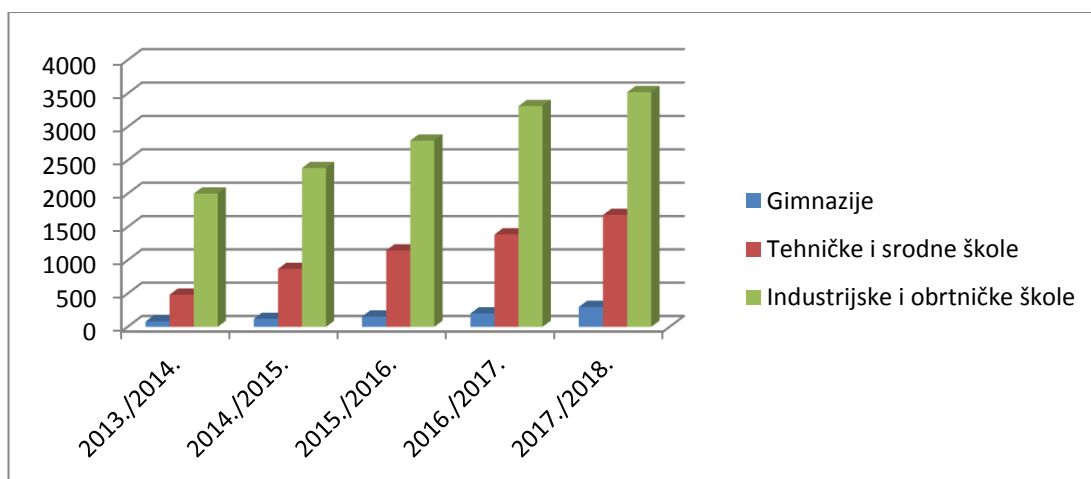
Tablica 6. Ukupan broj učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama u Republici Hrvatskoj koji su položili razred od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Šk. god.	Broj učenika		Udio (%) onih koji su položili
	Ukupan broj	Oni koji su položili	
2013./2014.	2568	2324	90,4
2014./2015.	3375	3128	92,7
2015./2016.	4099	3838	93,6
2016./2017.	4901	4607	94,0
2017./2018.	5500	5150	93,6

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 26. 5. 2020.

Učenici s teškoćama u razvoju u srednjim školama u Republici Hrvatskoj pohađaju gimnazije, tehničke i srodne škole te industrijske i obrtničke škole. Na slici 11 prikazan je broj učenika s teškoćama u razvoju prema vrsti srednje škole od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. Najveći broj učenika s teškoćama u razvoju pohađa industrijske i obrtničke škole. Broj učenika svake se godine povećava, i to u sve tri vrste srednjih škola.

Slika 11. Učenici s teškoćama u razvoju prema vrsti srednje škole u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017., 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

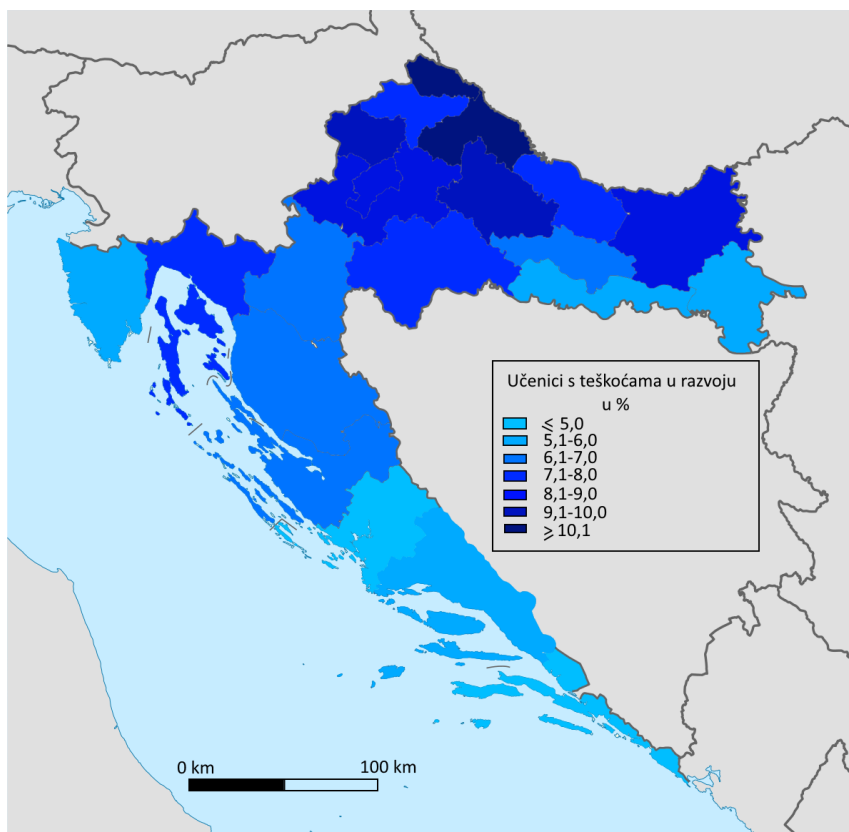
Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 26. 5. 2020.

3.1.3. Učenici s teškoćama – pregled po županijama

Uspoređujući postotak učenika s teškoćama u osnovnim školama u RH po županijama u razdoblju od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018., može se zaključiti da nema znatnih promjena u poretku županija. Svih pet godina najveći postotak učenika s teškoćama u razvoju imaju Koprivničko-križevačka županija, Međimurska, Bjelovarsko-bilogorska, Krapinsko-zagorska, Grad Zagreb i Zagrebačka županija.

Postotak učenika s teškoćama u razvoju po županijama u RH šk. god. 2017./2018. prikazan je na slici 12. U navedenoj godini najveći postotak ima Koprivničko-križevačka županija s 11,27 %. Slijedi Međimurska županija s 10,19 %,

Bjelovarsko-bilogorska s 9,60 %, Krapinsko-zagorska s 9,14 %, Grad Zagreb s 8,83 % te Zagrebačka županija s 8,25 %. Najmanji postotak učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim školama u RH imaju Dubrovačko-neretvanska i Šibensko-kninska županija. Dubrovačko-neretvanska županija ima 4,50 % učenika s teškoćama, a Šibensko-kninska 4,54 %

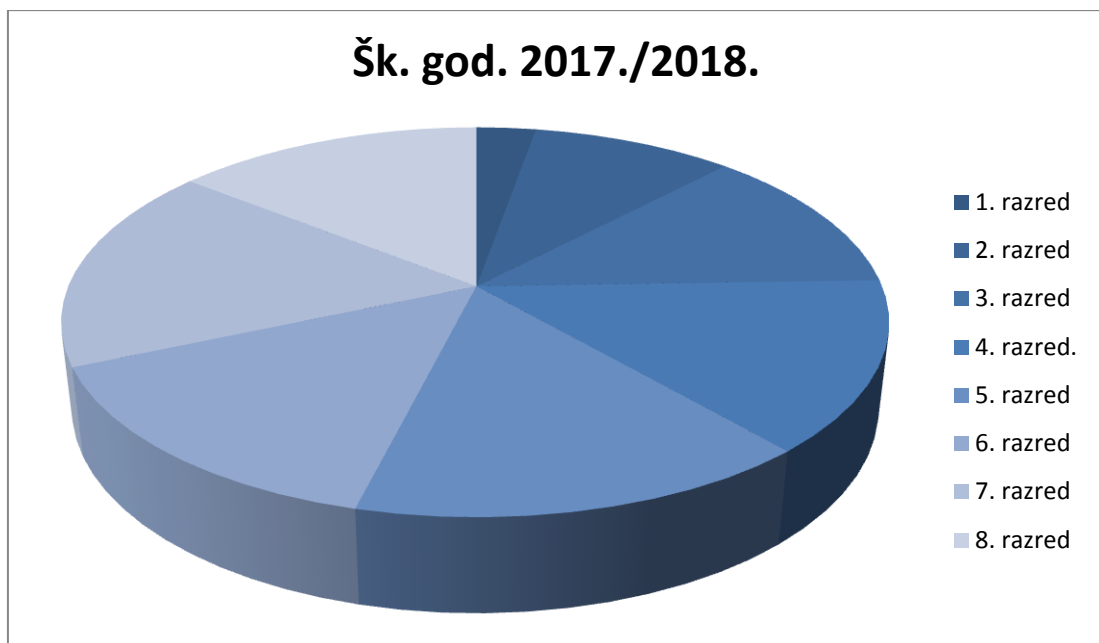

Slika 12. Prostorni razmještaj učenika s teškoćama u osnovnim školama Republike Hrvatske po županijama u šk. god. 2017./2018.

Izvor: izradila autorica prema ŠeR, Školski e-Rudnik, MZO
Preuzeto

s:<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiazWE3YTE4OWQtOWJmNC00OTJmLWE2MjktYTQ5MWJlNDNlZDQ0IiwidCI6IjJmTFYmNjLWI3NjEtNDVhYi1hOWYlLTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9>, 27. 5. 2020.

U Koprivničko-križevačkoj županiji šk. god. 2017./2018. bilo je 8855 učenika, a od toga 998 učenika s teškoćama u razvoju. Djevojčica je bilo 365, a dječaka 633. U svakom je razredu veći broj učenika nego učenica s teškoćama.

Slika 13. Distribucija učenika s teškoćama u razvoju u osnovnojškoli po razredima u Koprivničko-križevačkoj županiji šk. god. 2017./2018.

Izvor: ŠeR, Školski e-Rudnik, MZO

Preuzeto s:

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZWV3YUVE4OWQ0OWJmNC00OTJmLWE2MjktYTQ5MWJINDNiZDQ0IiwidCI6IjJMTFjYmNjLWI3NjEtNDVhYi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9>, 27. 5. 2020.

Na slici 13može se vidjeti koliko je učenika s teškoćama u razvoju u pojedinim razredima u Koprivničko-križevačkoj županiji šk. god. 2017./2018. Porast učenika bilježi se od 1. do 5. razreda. U 5. razredu broj je učenika s teškoćama u razvoju 139, u 6. je razredu sedam učenika manje i njihov broj iznosi 132.U 7. razredu broj je porastao na 156 učenika, dok je u 8. razredu pao na 130 učenika s teškoćama u razvoju.

Tablica 7. Promjena ukupnog broja učenika s teškoćama u razvoju u osnovnoj školi po županijama u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

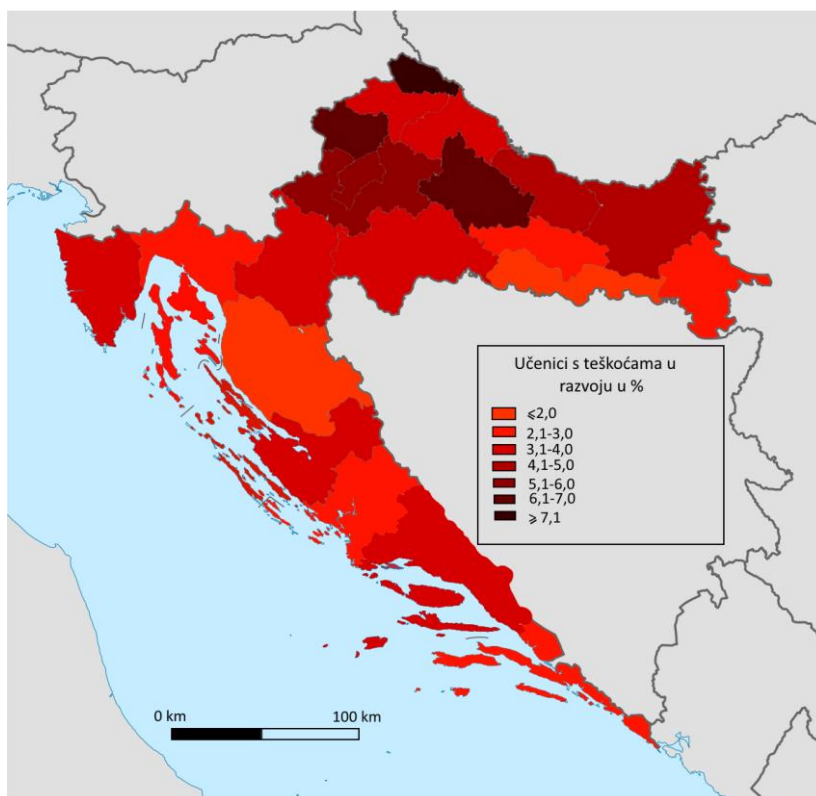
Županija	Broj učenika s teškoćama		Promjena (%)
	2013./2014.	2017./2018.	
Zagrebačka	1888	2114	12,0
Krapinsko-zagorska	753	882	17,1
Sisačko-moslavačka	777	878	13,0
Karlovačka	497	567	14,1
Varaždinska	973	967	-0,6
Koprivničko-križevačka	928	998	7,5
Bjelovarsko-bilogorska	808	833	3,1
Primorsko-goranska	1273	1445	13,5
Ličko-senjska	195	200	2,6
Virovitičko-podravska	380	476	25,3
Požeško-slavonska	344	351	2
Brodsko-posavska	622	671	7,9
Zadarska	669	868	29,7
Osječko-baranjska	1521	1731	13,8
Šibensko-kninska	369	329	-10,8
Vukovarsko-srijemska	664	785	18,2
Splitsko-dalmatinska	1618	1860	15,0
Istarska	633	794	25,4
Dubrovačko-neretvanska	328	434	32,3
Međimurska	974	969	-0,5
Grad Zagreb	4114	5448	32,4
UKUPNO	20328	23600	16,1

Izvor: ŠeR, Školski e-Rudnik, MZO

Preuzeto s:

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZWV3YU90OWQ0OTJmLWE2MjktYTQ5MWJlNDNiZDQ0IiwidCI6IjJMTFJmNjLWI3NjEtNDVhYi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9>, 27. 5. 2020.

U tablici 7 prikazana je promjena broja učenika s teškoćama u razvoju po županijama u RH. Od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. taj se broj povećao se za 16,1 %. Većina županija imala je povećanje broja učenika. Najveći porast bio je u Gradu Zagreb i Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a on je iznosio 32 %. Broju učenika s teškoćama smanjio se u Šibensko-kninskoj županiji za 10,8 %, Varaždinskoj za 0,6 % te Međimurskoj za 0,5 %.

Slika 14. Prostorni razmještaj učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama u Republici Hrvatskoj šk. god. 2017./2018.

Izvor: izradila autorica prema ŠeR Školski e-Rudnik, MZO

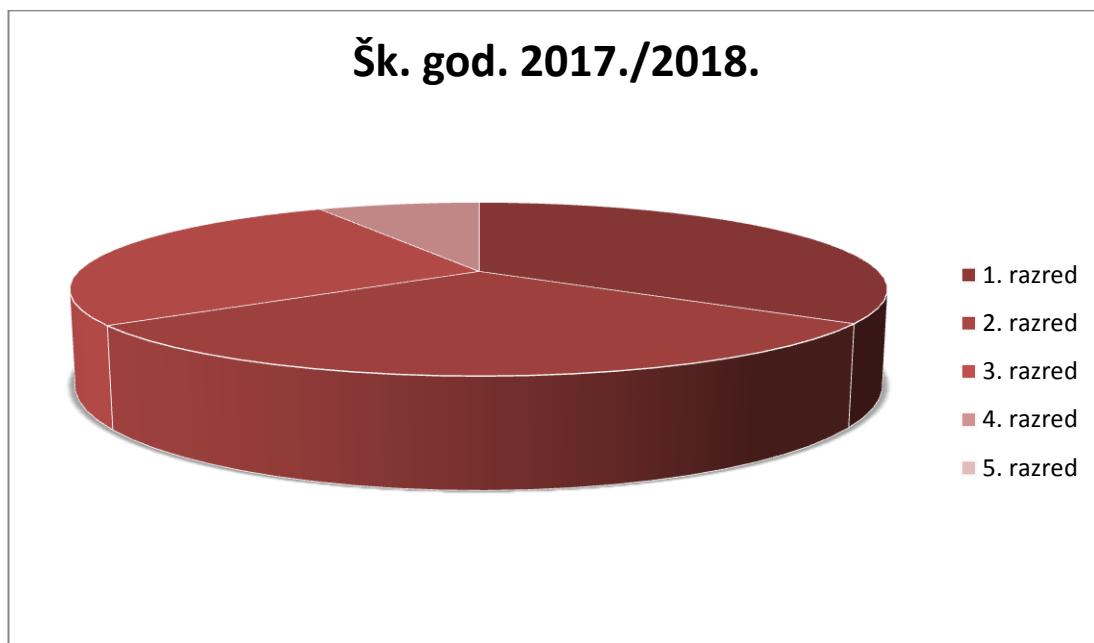
Preuzeto s:

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZWZ3YU40OWQ0OTJmLWE2MjktYTQ5MWJlNDNiZDQ0liwidCI6IjJmTFJmNjLWI3NjEtNDVhYi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9>, 27. 5. 2020.

Školske godine 2017./2018. najveći postotak učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama imala je Međimurska županija (7,96 %). U toj je županiji od ukupno 3908 učenika njih 311 s teškoćama u razvoju. Krapinsko-zagorska županija imala je 4551 učenika, a od toga 308 učenika s teškoćama u razvoju, tj. 6,77 %. Slijedi Bjelovarsko-bilogorska županija sa 6,03 %. U toj županiji bilo je 4479 učenika, a 270 učenika s teškoćama u razvoju. Grad Zagreb imao je 34 515 učenika, a 2043, odnosno 5,92 % učenika s teškoćama u razvoju. Slijedi Zagrebačka županija s 5,45 %, koja je imala 6108 učenika, a 333 učenika s teškoćama u razvoju. Najmanji postotak 1,21 % učenika s teškoćama u srednjim školama imala je Brodsko-posavska županija. Na njezinu području bila su 5392 učenika, a od toga samo 65 učenika s teškoćama u razvoju.

Može se zaključiti da Međimurska, Krapinsko-zagorska, Bjelovarsko-bilogorska, Zagrebačka županija i Grad Zagreb imaju najveći postotak učenika s

teškoćama u razvoju i u osnovnim i u srednjim školama. U osnovnim školama među njima je bila i Koprivničko-križevačka županija, ali u srednjim školama ona ima znatno manji broj učenika s teškoćama u razvoju.

Slika 15. Distribucija učenika s teškoćama u razvoju u srednjoj školi po razredima u Međimurskoj županiji šk. god. 2017./2018.

Izvor: ŠeR, Školski e-Rudnik, MZO

Preuzeto s:

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZWV3YU40OWQ0OTJmLWE2MjktYTQ5MWJlNDNiZDQ0liwidCI6IjJMTFjYmNjLWl3NjEtNDVhYi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9>, 27. 5. 2020.

U Međimurskoj županiji najviše učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama ima u 1. razredu, njih 2178, odnosno 10 %. U 2. razredu ima ih 1952, u 3. razredu 1708, u 4. razredu 492, dok ih u 5. razredu srednje škole nema.

U tablici 8 prikazana je promjena broja učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama po županijama u RH od šk. god. 2016./2017. do šk. god. 2017./2018. Ukupan broj učenika s teškoćama u razvoju povećao se za 91,3 %. U svim županijama zabilježen je porast broja učenika, osim Brodsko-posavske, koja je imala pad od 5,8 %. Najveći porast bio je u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, koja je šk. god. 2013./2014. imala 11 učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama, a 2017./2018. njih čak 114.

Tablica 8. Promjena ukupnog broja učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama po županijama u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2016./2017. do šk. god. 2017./2018.

Županija	Broj učenika		Promjena (%)
	2016./2017.	2017./2018.	
Zagrebačka	186	333	79,0
Krapinsko-zagorska	43	308	616,3
Sisačko-moslavačka	85	138	62,4
Karlovačka	47	137	191,5
Varaždinska	27	248	818,5
Koprivničko-križevačka	37	118	218,9
Bjelovarsko-bilogorska	180	270	50,0
Primorsko-goranska	110	244	121,8
Ličko-senjska	8	23	187,5
Virovitičko-podravska	70	134	91,4
Požeško-slavonska	34	70	105,9
Brodsko-posavska	69	65	-5,8
Zadarska	130	220	69,2
Osječko-baranjska	172	466	170,9
Šibensko-kninska	61	91	49,2
Vukovarsko-srijemska	90	162	80,0
Splitsko-dalmatinska	215	618	187,4
Istarska	162	218	34,6
Dubrovačko-neretvanska	11	114	936,4
Međimurska	122	311	154,9
Grad Zagreb	1451	2043	40,8
UKUPNO	3310	6331	91,3

Izvor: ŠeR, Školski e-Rudnik, MZO

Preuzeto s:

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZWV3YU9WQWJmNC00OTJmLWE2MjktYTQ5MWJINDNlZDQ0IiwidCI6IjJMTFJmNjLWl3NjEtNDVhYi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMiOiJh9>, 27. 5. 2020.

3.2. Osnovne škole za učenike s teškoćama u razvoju

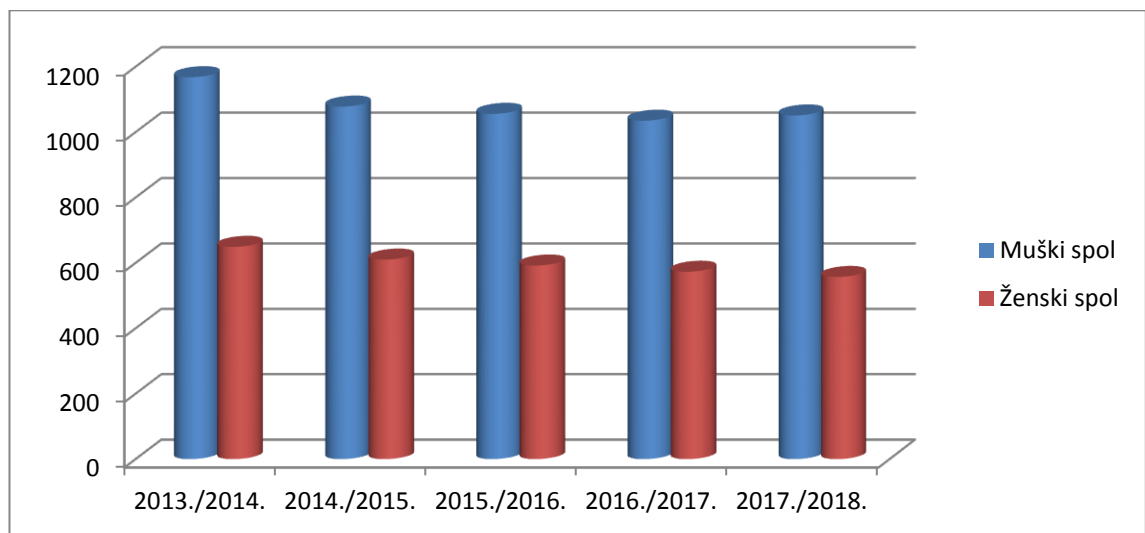
U Republici Hrvatskoj postoje osnovne škole za učenike s teškoćama u razvoju. U tablici 9 navedeni su podaci za pet školskih godina. Vidljivo je koliko je koje godine bilo takvih škola, koliko je bilo razreda i koliko učenika ukupno. Broj učenika svake je godine bio manji, a 2016./2017. i 2017./2018. broj je bio isti, dok je broj škola svake godine bio veći. U navedenih pet godina broj škola povećao se za 10, te ih je šk. god. 2017./2018. bilo 85. Najviše razreda, njih 327, bilo je šk. god. 2013./2014. Sljedeće se godine broj razreda smanjio, a od 2015./2016. rastao je sve do 2017./2018., kada je bilo 312 razreda.

Tablica 9. Osnovni podaci o osnovnim školama za djecu i mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Školska godina	Broj škola	Broj razreda	Broj učenika
2013./2014.	75	327	1817
2014./2015.	76	297	1688
2015./2016.	79	299	1648
2016./2017.	83	311	1608
2017./2018.	85	312	1608

Izvor: Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruje programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017., 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 28. 5. 2020.

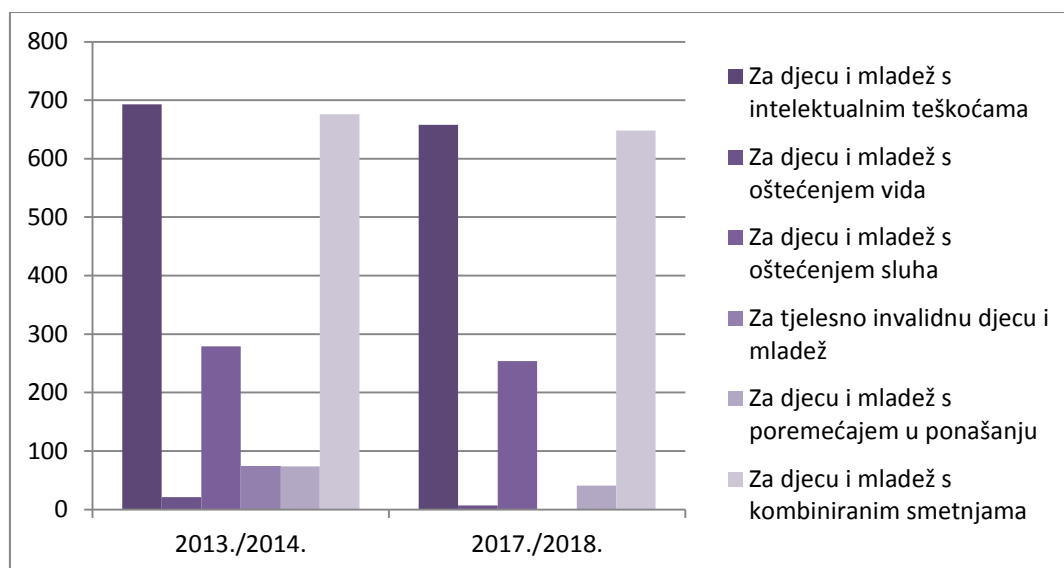

Slika 16. Spolna struktura učenika u srednjim školama za mladež s teškoćama u Republici Hrvatskoj – od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017., 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 28. 5. 2020.

Slika 16 prikazuje spolnu strukturu učenika u srednjim školama za mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do 2017./2018. Vidljivo je da je svake godine broj učenika veći od broja učenica. Šk. god. 2013./2014. bilo je 519 učenika više nego učenica. Sljedeće šk. god. 2014./2015. broj je bio manji – ukupno je bilo 469 učenika više nego učenica. Slično je bilo i 2015./2016., kada je broj učenika bio za 464 veći od broja učenica, te 2016./2017., s 462 učenika više. Šk. god. 2017./2018. povećao se broj učenika u odnosu na učenice, bilo ih je 494 više.

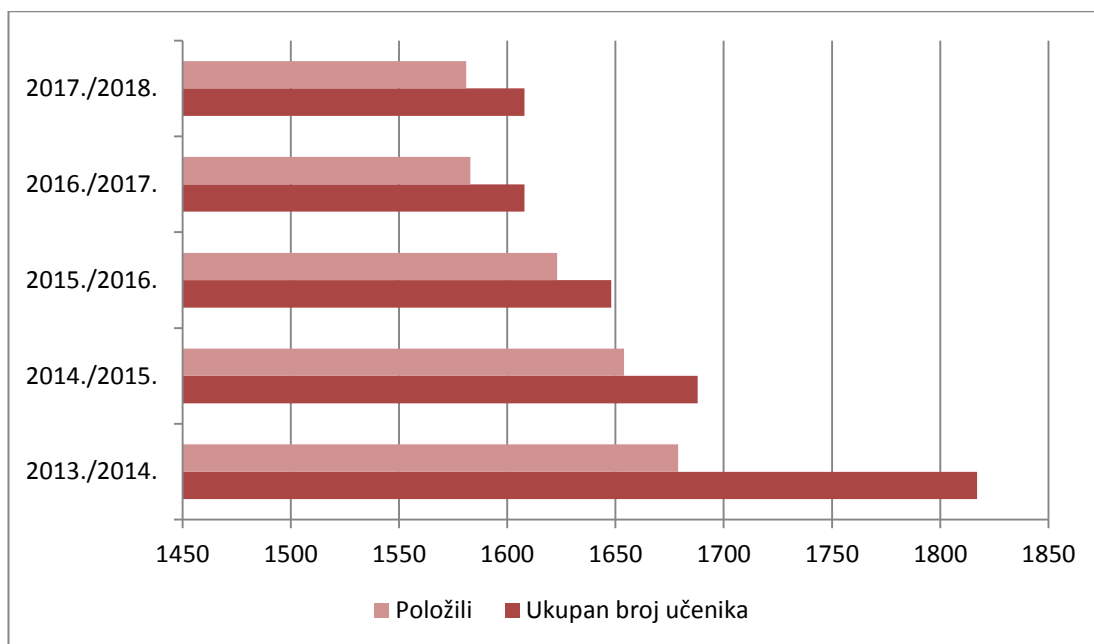

Slika 17. Broj učenika teškoćama u razvoju prema vrsti osnovne škole u Republici Hrvatskoj šk. god. 2013./2014. i 2017./2018.

Izvor: Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2013./2014. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.
Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 28. 5. 2020.

U RH postoji nekoliko vrsta osnovnih škola za učenike s teškoćama, a to su osnovne škole za djecu i mladež s intelektualnim teškoćama, za djecu i mladež oštećena vida, za djecu i mladež oštećena sluha, za tjelesno invalidnu mladež, za djecu i mladež s poremećajem u ponašanju te za djecu i mladež s kombiniranim smetnjama. Slika 17 prikazuje usporedbu dviju školskih godina, 2013./2014. i 2017./2018. Školske godine 2013./2014. najviše škola, njih 33 sa 124 razreda bilo je za djecu i mladež s intelektualnim teškoćama te 29 škola sa 136 razreda za djecu i mladež s kombiniranim smetnjama. Stoga je i broj učenika najveći u tim dvjema vrstama škola, što se vidi iz grafa. Najmanje je učenika u školi za djecu i mladež s oštećenjem vida, otvorena je jedna takva škola s četiri razreda. Školske godine 2017./2018. ponovno je najveći broj u školi za djecu i mladež s intelektualnim teškoćama i u školi za djecu i mladež s kombiniranim smetnjama. U 42 škole za djecu i mladež s intelektualnim teškoćama bio je 121 razred, dok je u 33 škole za djecu i mladež s kombiniranim smetnjama bilo 140 razreda. Navedene školske godine nije bilo učenikani škola za tjelesno invalidnu djecu i mladež, a najmanje je

ponovno bilo učenika u školi za djecu i mladež oštećena vida. Bila je otvorena jedna škola s tri razreda.

Slika 18. Uspjeh učenika u osnovnim školama za djecu i mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Izvor: Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 28. 5. 2020.

Iz slike 18 vidi se ukupan broj učenika za svaku školsku godinu. Kao što je već spomenuto, od 2013./2014. vidljiv je porast broja učenika. Naveden je i broj učenika koji su uspješno prošli, odnosno onih koji su položili školsku godinu. Najuspješniji su bili šk. god. 2015./2016. jer je tada godinu uspješno završilo 98,48 % učenika, 2016./2017. postotak je iznosio 98,44 %, a 2017./2018. razred je prošlo 98,32 % učenika. Šk. god. 2014./2015. položilo ih je ukupno 97,98 %, a najlošija je bila 2013./2014. s 92,40 % učenika koji su uspješno završili razred.

Tablica 10. Usporedba i prikaz broja učenika u osnovnim školama za djecu i mladež s teškoćama u razvoju koji su uspješno položili godinu – šk. god. 2013./2014. i šk. god. 2015./2016.

Vrsta škole	2013./2014.			2015./2016.		
	Ukupan broj učenika	Broj onih koji su položili	Udio (%) onih koji su položili	Ukupan broj učenika	Broj onih koji su položili	Udio (%) onih koji su položili
Za djecu i mladež s intelektualnim teškoćama	693	618	89,2	644	637	98,9
Za djecu i mladež oštećena vida	21	20	95,2	14	14	100
Za djecu i mladež oštećena sluha	279	278	99,6	287	287	100
Za tjelesno invalidnu djecu i mladež	74	74	100	71	71	100
Za djecu i mladež s poremećajem u ponašanju	74	34	45,9	74	74	100
Za djecu i mladež s kombiniranim smetnjama	676	655	96,9	558	540	96,8

Izvor: Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2013./2014. i 2015./2016., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2017.
Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 28. 5. 2020.

U tablici 10 uspoređene su dvije školske godine, 2013./2014. kao najlošija godina, koje je samo 92,40 % učenika položilo, i 2015./2016. kao godina s najboljim rezultatima, kada je taj broj iznosio 98,48 %. 2013./2014. najbolju prolaznost od 100 % imaju učenici u školi za tjelesno invalidnu djecu i mladež, a najlošiju prolaznost od 45,9 % učenici u školi za djecu i mladež s poremećajem u ponašanju. Šk. god. 2015./2016. većina škola ima prolaznost 100 %, samo škole za djecu i mladež s intelektualnim teškoćama imaju prolaznost 98,9 % te škola za djecu i mladež s kombiniranim smetnjama 96,8%.

Tablica 11. Osnovni podaci o osnovnim školama za djecu i mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj po županijama šk. god. 2017./2018.

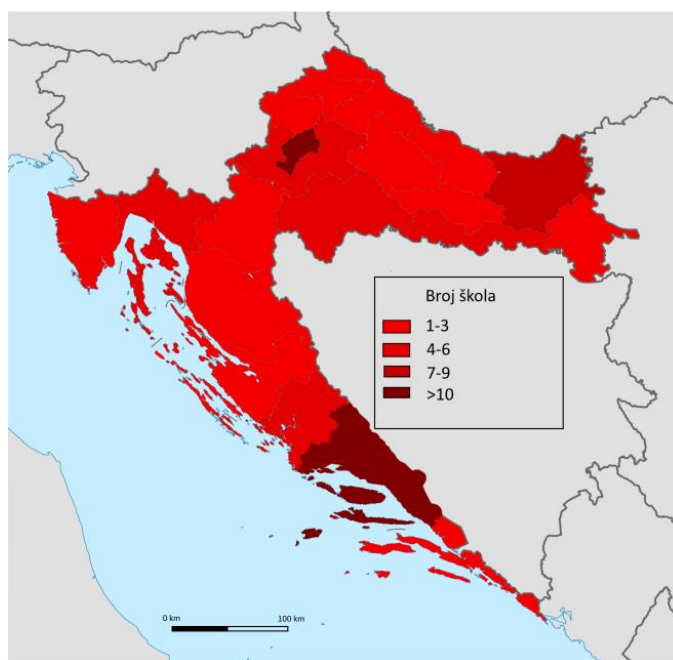
Županija	Broj škola	Broj razreda	Broj učenika
Zagrebačka	4	13	79
Krapinsko-zagorska	2	17	52
Sisačko-moslavačka	4	9	53
Karlovačka	3	12	37
Varaždinska	3	13	88
Koprivničko-križevačka	3	16	86
Bjelovarsko-bilogorska	2	6	36
Primorsko-goranska	4	13	51
Ličko-senjska	1	1	6
Virovitičko-podravska	2	7	35
Požeško-slavonska	1	4	22
Brodsko-posavska	5	17	96
Zadarska	2	3	9
Osječko-baranjska	9	29	152
Šibensko-kninska	4	9	29
Vukovarsko-srijemska	3	11	55
Splitsko-dalmatinska	14	23	97
Istarska	3	6	25
Dubrovačko-neretvanska	2	5	13
Međimurska	1	12	67
Grad Zagreb	13	86	520
UKUPNO	85	312	1608

Izvor: Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2017./2018. i početak šk./ped. g. 2018./2019, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 28. 5. 2020.

Školske godine 2017./2018. broj osnovnih škola za djecu i mladež s teškoćama u razvoju iznosio je 85. Najveći broj škola bio je u Splitsko-dalmatinskoj županiji, gdje ih je bilo 14, te u Gradu Zagrebu, koji je imao 13 škola. U Splitsko-dalmatinskoj županiji škole su u sljedećim gradovima: Komiža, Makarska, Sinj, Solin, Split i općina Šestanovac. U Splitu je bilo 8 škola u kojima je 14 razreda i 69 učenika (49 muških, a 20 ženskih), u Solinu su bile 2 škole s 2 razreda te 7 učenika, a u ostalim navedenim gradovima i općini bila je po jedna škola. U gradu Zagrebu bilo je 13 škola u kojima je ukupno 86 razreda. U tim je školama bilo 520 učenika, od čega je muških učenika 367, ženskih 153, a školu je završilo 65 učenika. Po jednu školu u županiji imaju Ličko-senjska, Požeško-slavonska i Međimurska županija. Međimurska županija ima školu u Čakovcu, a škola ima 12 razreda, 67 učenika (42 muška i 25 ženskih) te je 12 učenika završilo školu. Požeško-slavonska ima školu s

četiri razreda i 22 učenika u Požegi. Od 22 učenika troje ih je završilo školu. Ličko-senjska županija ima školu u Gospiću, u kojoj je bio jedan razred sa šest učenika.

Slika 19. Prostorni razmještaj osnovnih škola za djecu i mladež s teškoćama u Republici Hrvatskoj u šk. god. 2017./2018.

Izvor: izradila autorica prema Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019. Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 28. 5. 2020.

Uspoređujući podatke po županijama od šk. god. 2013./2014. do 2017./2018., pad broja škola imaju samo Koprivničko-križevačka i Primorsko-goranska županija, i to za jednu školu. Koprivničko-križevačka županija više nema školu u općini Virje, a Primorsko-goranska u Kraljevici. Porast broja škola ima sedam županija. Jednu školu više imaju Zagrebačka županija, Zadarska, Šibensko-kninska, Vukovarsko-srijemska. Istarska županija ima dvije škole više, dok Splitsko-dalmatinska i Brodsko-posavska imaju po tri škole više. Brodsko-posavska županija šk.god. 2013./2014. imala je po jednu školu u Novoj Gradišci i Slavanskom Brodu, a 2014./2015. bila je škola i u općini Sikirevci. Šk. god. 2016./2017. otvorene su dvije dodatne škole, jedna u Slavanskom Brodu, a druga u općini Bukovlje. Splitsko-dalmatinska županija šk. god. 2013./2014. imala je osam škola u Splitu, jednu u Solinu i jednu u Makarskoj. Šk.god. 2015./2016. otvorena je jedna škola u Sinju, sljedeće godine jedna u Komiži, a 2017./2018 još jedna u općini Šestanovac.

U osnovnim školama za djecu i mladež s teškoćama u razvoju rade učitelji. Njih je šk. god. 2017./2018. bilo 813, a godinu kasnije, 2014./2015. taj je taj broj bio

811. Šk. god. 2016./2017. bilo je 750 učitelja, a najviše ih je bilo 826 šk.god. 2015./2016. te 869 šk. god. 2013./2014. Iz tablice 12 vidljivo je da je u Ličko-senjskoj županiji samo jedan učitelj, a kako je već navedeno da je u toj županiji samo jedna škola sa šest učenika, nema potrebe za većim brojem učitelja. Zanimljiva je Zadarska županija, koja je 2015./2016. imala 19 učitelja više nego prethodne dvije godine iako se broj škola i učenika nije povećao (jedna škola u Zadru) te 2016./2017. i 2017./2018. ponovno 15 učitelja manje, s tim da je od 2016./2017. otvorena još jedna škola u Posedarju. Najveći porast broja učitelja ima Vukovarsko-srijemska županija, 50 %, a najveće smanjenje od 48 % ima Karlovačka županija.

Tablica 12. Prikaz broja učitelja koji rade u osnovnim školama za djecu i mladež s teškoćama u razvoju od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Županija	Broj učitelja				
	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.	2016./2017.	2017./2018.
Zagrebačka	33	33	27	28	24
Krapinsko-zagorska	26	27	27	21	22
Sisačko-moslavačka	18	18	19	19	17
Karlovačka	25	26	25	11	13
Varaždinska	41	19	22	22	23
Koprivničko-križevačka	38	40	41	38	38
Bjelovarsko-bilogorska	41	41	36	32	33
Primorsko-goranska	65	49	48	43	57
Ličko-senjska	1	1	1	1	1
Virovitičko-podravska	27	22	21	21	22
Požeško-slavonska	9	9	9	9	10
Brodsko-posavska	31	32	27	37	37
Zadarska	7	7	26	9	9
Osječko-baranjska	70	74	46	51	50
Šibensko-kninska	19	11	18	20	21
Vukovarsko-srijemska	22	22	24	26	33
Splitsko-dalmatinska	49	51	54	61	68
Istarska	17	20	11	7	9
Dubrovačko-neretvanska	16	1	17	15	16
Međimurska	51	48	61	58	58
Grad Zagreb	263	260	266	221	252
UKUPNO	869	811	826	750	813

Izvor: Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruje programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017., 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 28. 5. 2020.

U tablici 13 prikazana je promjena broja razreda u osnovnim školama za djecu i mladež s teškoćama u razvoju od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. koja

je izražena u postotcima. Broj razreda smanjio se za 4,6 %. Pad broja učenika bio je u sljedećim županijama: Karlovačkoj, Varaždinskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj, Primorsko-goranskoj, Virovitičko-podravskoj, Požeško-slavonskoj, Osječko-baranjskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Međimurskoj te u Gradu Zagrebu. Najveći pad od 60 % imala je Bjelovarsko-bilogorska županija, koja je izgubila 9 razreda. U ostalim županijama povećao se broj razreda, a najveće povećanje imala je Zadarska županija.

Tablica 13. Promjena broja razreda u osnovnim školama za djecu i mladež s teškoćama u razvoju od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. u Republici Hrvatskoj po županijama

Županija	Broj razreda		Promjena (%)
	2013./2014.	2017./2018.	
Zagrebačka	10	13	30,0
Krapinsko-zagorska	17	17	0
Sisačko-moslavačka	9	9	0
Karlovačka	9	12	-33,3
Varaždinska	17	13	-23,5
Koprivničko-križevačka	16	16	0
Bjelovarsko-bilogorska	15	6	-60
Primorsko-goranska	15	13	-13,3
Ličko-senjska	1	1	0
Virovitičko-podravska	15	7	-53,3
Požeško-slavonska	9	4	-55,6
Brodsko-posavska	15	17	13,3
Zadarska	1	3	200,0
Osječko-baranjska	32	29	-9,4
Šibensko-kninska	5	9	80,0
Vukovarsko-srijemska	12	11	-8,3
Splitsko-dalmatinska	16	23	43,8
Istarska	4	6	50,0
Dubrovačko-neretvanska	3	5	66,7
Međimurska	13	12	-7,7
Grad Zagreb	93	86	-7,5
UKUPNO	327	312	-4,6

Izvor: Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2013./2014. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 28. 5. 2020.

3.3.Srednje škole za učenike s teškoćama u razvoju

Kako u Republici Hrvatskoj postoje osnovne škole za djecu i mladež s teškoćama u razvoju, tako postoje i srednje škole za mladež s teškoćama u razvoju.

Broj srednjih škola za mladež s teškoćama u razvoju manji je u odnosu na osnovne škole. Iz tablice 14 vidljivo je da je šk. god. 2013./2014. bila 41 takva škola, a ostale četiri školske godine bile su 44. Broj razreda postupno se povećavao sve do šk. god. 2017./2018., kadase smanjio za 7 razreda. Te su godine bila 232 razreda. Broj učenika bio je u padu, šk. god. 2017./2018. bilo je 310 učenika manje nego šk. god. 2013./2014.

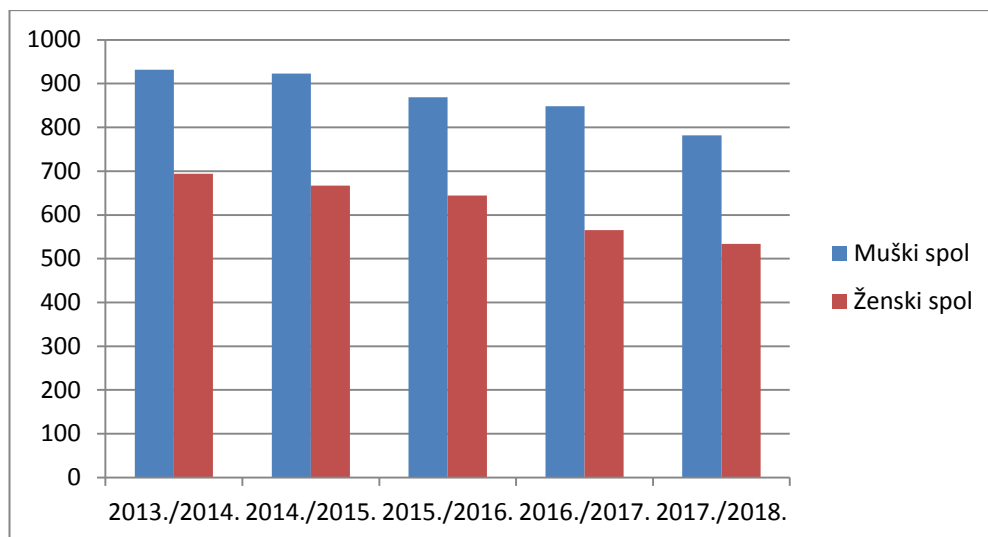
Tablica 14. Prikaz informacija o srednjim školama za djecu i mladež s teškoćama u razvoju u RH od šk. god 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Školska godina	Broj škola	Broj razreda	Broj učenika	
			Muških	Ženskih
2013./2014.	41	222	1626	
			932	694
2014./2015.	44	227	1590	
			923	667
2015./2016.	44	232	1513	
			869	644
2016./2017.	44	239	1413	
			848	565
2017./2018.	44	232	1316	
			782	534

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 29. 5. 2020.

Iz slike 20 može se vidjeti odnos učenika i učenica. Kao što je već navedeno, ukupan je broj učenika u padu. Broj učenika svake školske godine veći je od broja učenica. Najveća razlika između broja učenika i učenica bila je šk. god. 2016./2017. i iznosila je 283, dok je najmanja razlika bila šk. god. 2015./2016., kada je bilo 225 učenika više nego učenica.

Slika 20. Spolna struktura učenika srednjih škola za mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Izvor: Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2013./2014. 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 29. 5. 2020.

U Republici Hrvatskoj srednje škole za mladež s teškoćama u razvoju jesu srednja škola za mladež s intelektualnim teškoćama, srednja škola za mladež s oštećenjem vida, za mladež s oštećenjem sluha, srednja škola za tjelesno invalidnu mladež i srednja škola za mladež s poremećajem u ponašanju. U tablici 15 prikazan je broj navedenih srednjih škola od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. Broj srednjih škola za mladež s intelektualnim teškoćama i broj srednjih škola za mladež s poremećajem u ponašanju se povećao, dok se broj srednjih škola za mladež oštećena vida i sluha smanjio za jednu školu. Broj srednjih škola za tjelesno invalidnu mladež šk. god. 2015./2016. povećao se za jednu školu, ali se sljedeće šk. god. ponovno smanjio.

Tablica 15. Prikaz broja srednjih škola za mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Vrsta škole	Školska godina				
	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.	2016./2017.	2017./2018.
Za mladež s intelektualnim teškoćama	34	37	37	37	38
Za mladež oštećena vida	2	2	1	1	1
Za mladež oštećena sluha	2	2	2	2	1
Za tjelesno invalidnu mladež	1	1	2	1	1
Za mladež s poremećajem u ponašanju	2	2	2	3	3

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 29. 5. 2020.

Tablica 16. Promjena ukupnog broja učenika s teškoćama u srednjim školama u Republici Hrvatskoj – šk. god. 2013./2014. i 2017./2018.

Vrsta škole	Broj učenika		Promjena (%)
	2013./2014.	2017./2018.	
Za mladež s intelektualnim teškoćama	1230	952	-22,6
Za mladež oštećena vida	49	34	-30,6
Za mladež oštećena sluha	158	128	-19,0
Za tjelesno invalidnu mladež	146	150	2,7
Za mladež s poremećajem u ponašanju	43	52	20,9
UKUPNO	1626	1316	-19,1

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 29. 5. 2020.

Iz navedenih podataka vidi se da je ukupni broj učenika s teškoćama u srednjim školama od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. manji za 19,1 %. Porast učenika od 2,7 % vidljiv je u školi za tjelesno invalidnu djecu i mladež i u školi za mladež s poremećajem u ponašanju, gdje je iznosio 20,9 %, dok je pad vidljiv u ostalim školama.

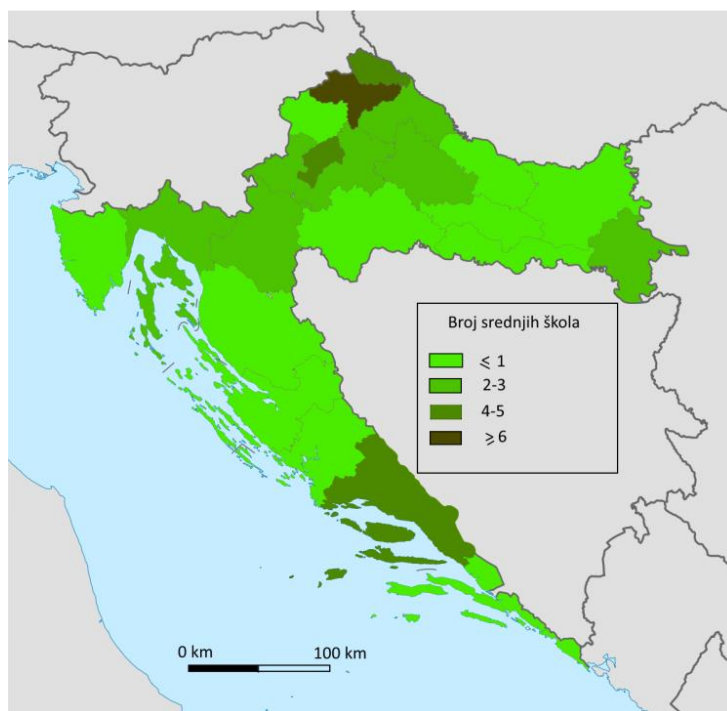
Tablica 17. Promjene ukupnog broja nastavnika u srednjim školama za mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj – od šk.god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018.

Vrsta škole	Broj nastavnika		Promjena (%)
	2013./2014.	2017./2018.	
Za mladež s intelektualnim teškoćama	484	506	4,5
Za mladež oštećena vida	24	15	-37,5
Za mladež oštećena sluha	21	15	-28,6
Za tjelesno invalidnu mladež	36	45	25,0
Za mladež s poremećajem u ponašanju	20	42	110,0
UKUPNO	585	623	6,5

Izvor: Srednje škole i učenički domovi kraj šk. g. 2013./2014. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 29. 5. 2020.

Tablica 17 prikazuje promjenu broja nastavnika u srednjim školama za mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj. Od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. bilježi se porast broja nastavnika za 6,5 %. Najveći porast broja nastavnika od 110 % bio je u školi za mladež s poremećajem u ponašanju. Porast se bilježi u srednjim školama za mladež s intelektualnim teškoćama i u školama za tjelesno invalidnu mladež, dok je u ostalim školama zabilježen pad broja nastavnika. Najveći pad od 37,5 % bio je u srednjoj školi za mladež oštećena vida.

Slika 21. Prostorni razmještaj srednjih škola za mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj u šk. god. 2017./2018.

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 29. 5. 2020.

Iz slike 21 vidljiv je broj srednjih škola za mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj šk. god. 2017./2018. Najveći broj takvih škola imala je Varaždinska županija, u kojoj je bilo šest škola s 25 razreda. Po jedna škola bila je u Ivancu, Ludbregu, Vinici te tri u Varaždinu. Međimurska županija, Grad Zagreb i Splitsko-dalmatinska županija imaju po pet srednjih škola za mladež s teškoćama u razvoju. U Međimurskoj županiji u pet je škola 16 razreda. Najveći je broj škola u Čakovcu, njih četiri, i jedna u Prelogu. U Gradu Zagrebu pet je škola, u kojima su 82 razreda. U Splitsko-dalmatinskoj županiji pet je škola i 15 razreda, po jedna u Kaštelima, Makarskoj te tri u Splitu. Ličko-senjska županija i Dubrovačko-neretvanska jedine su županije u RH koje nemaju srednju školu za mladež s teškoćama u razvoju, što se vidi i u tablici 16.

Tablica 18. Prikaz broja srednjih škola za mladež s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj od šk. god 2013./2014. do 2017./2018.

Županija	Broj srednjih škola za mladež s teškoćama u razvoju				
	2013./2014	2014./2015.	2015./2016.	2016./2017.	2017./2018.
Zagrebačka	2	2	2	2	2
Krapinsko-zagorska	1	1	1	1	1
Sisačko-moslavačka	1	1	1	1	1
Karlovačka	2	2	2	2	2
Varaždinska	2	5	5	5	6
Koprivničko-križevačka	3	3	3	3	3
Bjelovarsko-bilogorska	2	2	2	2	2
Primorsko-goranska	3	3	3	3	3
Ličko-senjska	0	0	0	0	0
Virovitičko-podravska	1	1	1	1	1
Požeško-slavonska	1	1	1	1	1
Brodsko-posavska	1	1	1	1	1
Zadarska	1	1	1	1	1
Osječko-baranjska	2	2	1	1	1
Šibensko-kninska	1	1	1	1	1
Vukovarsko-srijemska	2	2	2	2	2
Splitsko-dalmatinska	6	5	6	6	5
Istarska	1	1	1	1	1
Dubrovačko-neretvanska	0	0	0	0	0
Međimurska	4	5	5	5	5
Grad Zagreb	5	5	5	5	5
UKUPNO	41	44	44	44	44

Izvor: Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014., 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.
Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 29. 5. 2020.

Iz navedenih podataka vidi se da porast broja srednjih škola za mladež s teškoćama u razvoju imaju Varaždinska i Međimurska županija. Međimurska je imala tri škole u Čakovcu te jednu u Prelogu, a od šk. god. 2014./2015. ima jednu školu više u Čakovcu. Varaždinska županija imala je škole u Vinici i Ivancu. Šk. god. 2014./2015. imala je četiri škole više jer su otvorene dvije škole u Varaždinu te jedna u Ludbregu, a šk. god. 2017./2018. još jedna u Varaždinu. Osječko-baranjska županija od šk. god 2015./2016. ima jednu školu manje u Osijeku.

Tablica 19. Promjena ukupnog broja učenika u srednjim školama za učenike s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj – od šk. god. 2013./2014. do 2017./2018.

Županija	Broj učenika		Promjena (%)
	2013./2014.	2017./2018.	
Zagrebačka	72	40	-44
Krapinsko-zagorska	24	18	-25
Sisačko-moslavačka	83	43	-4
Karlovačka	50	41	-18
Varaždinska	67	111	66
Koprivničko-križevačka	62	50	-19
Bjelovarsko-bilogorska	112	84	-25
Primorsko-goranska	58	33	-43
Ličko-senjska	0	0	0
Virovitičko-podravsk	34	17	-50
Požeško-slavonska	20	15	-25
Brodsko-posavska	35	24	-31
Zadarska	15	23	53
Osječko-baranjska	99	84	-15
Šibensko-kninska	14	15	7
Vukovarsko-srijemska	48	26	-46
Splitsko-dalmatinska	81	49	-40
Istarska	28	24	-14
Dubrovačko-neretvanska	0	0	0
Međimurska	103	110	7
Grad Zagreb	621	509	-18
UKUPNO	1626	1316	-19

Izvor: Srednje škole i učenički domovi kraj šk. g. 2013./2014. i 2017./2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2019.

Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/>, 29. 5. 2020.

Iz tablice 19 vidi se promjena broja učenika u srednjim školama za mladež s teškoćama u razvoju. Od šk. god. 2013./2014. do 2017./2018. bilježi se pad ukupnog broja učenika za 19 %. Virovitičko-podravsk županija imala je najveći pad broja učenika od 50 %, a najveći porast od 66 % bilježi Varaždinska županija. Porast od 53 % bio je u Zadarskoj županiji, dok je u Šibensko-kninskoj i Međimurskoj iznosio 7 %. Dubrovačko-neretvanska i Ličko-senjska nemaju srednje škole za mladež s teškoćama u razvoju, a ostale županije bilježe pad broja učenika.

ZAKLJUČAK

U radu je detaljno objašnjen pojam učenika s teškoćama u razvoju te je prikazano stanje s učenicima s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj. Uspoređujući i analizirajući različite podatke, može se zaključiti sljedeće:

Učenici s teškoćama u razvoju mogu pohađati redovite osnovne škole ili osnovne škole za djecu i mladež s teškoćama u razvoju, a kasnije svoje obrazovanje mogu nastaviti u srednjoj školi ili srednjoj školi za mladež s teškoćama u razvoju.

Uspoređujući podatke o učenicima u redovnim osnovnim školama i u srednjim školama u kojima su integrirani, od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. broj učenika s teškoćama u razvoju raste. Svake je godine takvih učenika sve više. Što se tiče spolne razlike, prevladavaju učenici, a učenice su u manjini, i u osnovnim i u srednjim školama. Razlika između osnovnih i srednjih škola jestu tome što u osnovnim školama broj učenika s teškoćama u razvoju od 1. razreda prema 8. razredu raste, dok se u srednjim školama od 1. prema 4. razredu broj učenika s teškoćama u razvoju smanjuje.

U radu je prikazan prostorni razmještaj učenika s teškoćama u razvoju po županijama. Međimurska županija, Krapinsko-zagorska, Bjelovarsko-bilogorska, Zagrebačka županija i Grad Zagreb ističu se s najvećim postotkom učenika s teškoćama u razvoju i u osnovnim i u srednjim školama. Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska, Istarska i Dubrovačko-neretvanska županija imaju najmanji postotak učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim školama, a Ličko-senjska županija ističe se s najmanjim postotkom učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama.

Kako je već navedeno, u RH postoje osnovne i srednje škole za djecu i mladež s teškoćama u razvoju. Broj osnovnih škola za djecu i mladež s teškoćama u razvoju povećavao se od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. te je 2017./2018. u RH bilo 85 takvih škola. Najviše učenika pohađalo je osnovne škole za djecu i mladež s intelektualnim teškoćama te za djecu i mladež s kombiniranim smetnjama, a najmanje učenika bilo je u osnovnim školama za djecu i mladež s oštećenjem vida te za tjelesno invalidnu djecu i mladež. Sve županije u RH imaju osnovne škole za djecu i mladež s teškoćama u razvoju, a najviše je takvih škola i

učenika u Osječko-baranjskoj, Splitsko-dalmatinskoj županiji i u Gradu Zagrebu. S druge strane, najmanje učenika u takvim školama imaju Ličko-senjska i Zadarska županija.

Za mladež s teškoćama u razvoju u RH šk. god. 2017./2018. bile su 44 srednje škole. Najviše ih je bilo u Varaždinskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Međimurskoj županiji te u Gradu Zagrebu. Broj učenika u razdoblju od šk. god. 2013./2014. do šk. god. 2017./2018. smanjivao se, a najveće smanjenje broja učenika imala je Virovitičko-podravska županija, dok je Varaždinska županija imala najveće povećanje.

Smanjenje broja učenika, a povećanje broja škola za učenike s teškoćama puno znači. Učitelji se tako mogu posvetiti svakom učeniku mnogo više nego što bi mogli većim brojem učenika u razredu. Važno je da se sva djeca u školi osjećaju sigurnima, a u tome veliku ulogu imaju učitelji. Oni su tu da učenicima s teškoćama omogućе savladavanje gradiva na njima jednostavan, zanimljiv i prihvatljiv način. Važno je znati da je pristup za svakog učenika s teškoćama drugačiji. Bitno je učenicima objasniti da se svi međusobno razlikujemo i naučiti ih da te razlike treba poštovati.

LITERATURA

1. Adžić, D. (2011). Darovitost i rad s darovitim učenicima, kako teoriju prenijeti u praksu. *Život i škola*, 57 (1),171. – 184. Preuzeto 20. 4. 2020. s: <https://hrcak.srce.hr/71653>
2. Blaži, D. i Banek, Lj. (1998). Posebne jezične teškoće - uzrok školskom neuspjehu? *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 34 (1), 183. -190. Preuzeto 6. 4. 2020. s <https://hrcak.srce.hr/101123>
3. Blaži, D., Ivšac, J., Lenček, M. (2007). Specifične teškoće učenja: osvrt na probleme u jeziku, čitanju i pisanju. *Magistra Iadertina*, 2, (1), 107. - 121. Preuzeto 6. 4. 2020. s <https://hrcak.srce.hr/21162>
4. Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Buljan Flander, G. (2010). *I ja mogu uspjeti! Djeca s poteškoćama u učenju*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
6. Cooley, M. (2017). *Djeca s teškoćama u učenju i mentalnim smetnjama u redovnoj nastavi*. Zagreb: Naklada Kосinj
7. Državni zavod za statistiku (2015). *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2013./2014. i početak šk./ped. g. 2014./2015.* Zagreb: Državni zavod za statistiku.
8. Državni zavod za statistiku (2016). *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk./ped. g. 2015./2016.* Zagreb: Državni zavod za statistiku.
9. Državni zavod za statistiku (2017). *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2015./2016. i početak šk./ped. g. 2016./2017.* Zagreb: Državni zavod za statistiku.
10. Državni zavod za statistiku (2018). *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2016./2017. i početak šk./ped. g. 2017./2018.* Zagreb: Državni zavod za statistiku.

11. Državni zavod za statistiku (2019). *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2017./2018. i početak šk./ped. g. 2018./2019.* Zagreb: Državni zavod za statistiku.
12. Državni zavod za statistiku (2015). *Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2013./2014. i početak šk. g. 2014./2015.* Zagreb: Državni zavod za statistiku
13. Državni zavod za statistiku (2016). *Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk. g. 2015./2016.* Zagreb: Državni zavod za statistiku
14. Državni zavod za statistiku (2017). *Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2015./2016. i početak šk. g. 2016./2017.* Zagreb: Državni zavod za statistiku
15. Državni zavod za statistiku (2018). *Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2016./2017. i početak šk. g. 2017./2018.* Zagreb: Državni zavod za statistiku
16. Državni zavod za statistiku (2019). *Srednje škole i učenički domovi, kraj šk. g. 2017./2018. i početak šk. g. 2018./2019.* Zagreb: Državni zavod za statistiku
17. Hrvatska udruga za disleksiju, (2014). Diskalkulija. Preuzeto s: <http://hud.hr/diskalkulija/>
18. Hudson, D. (2018). *Specifične teškoće u učenju.* Zagreb: Educa
19. Individualizirani odgojno-obrazovni program u osnovnim školama (bez dat.). Preuzeto s: <https://svezamaturu.wordpress.com/nastava/individualizirani-odgojno-obrazovni-program-u-osnovim-skolama/>
20. Jukić, O. (2016). *Individualizirani odgojno-obrazovni program.* Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje. Preuzeto s: <http://www.ssmb.hr/libraries/0001/0530/IOOP.pdf>
21. Krampač-Grljušić, A., Marinić, I. (2007). *Posebno dijete.* Osijek: Grafika.
22. Kuvač Kraljević, J. (2015). *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama.* Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
23. Miljković, D., Rijavec, M., Vizek Vidović, V., Vlahović-Štetić, V. (2003). *Psihologija obrazovanja.* Zagreb: IEP-VERN

24. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2017). *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*. Preuzeto 28. 3. 2020. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html
25. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. ŠeR, Školski e-Rudnik
Preuzeto 24. 5. 2020. s:<https://mzo.gov.hr/ser-skolski-e-rudnik-3419/3419>
26. Mustać, V., Vicić, M. (1996). *Rad s učenicima s teškoćama u razvoju u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
27. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
28. Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju(NN 24/2015). Preuzeto 27. 3. 2020.s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html
29. Pravilnik o pomoćnicima i stručnim komunikacijskim posrednicima(NN 102/2018). Preuzeto 22. 5. 2020. s: https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_11_102_1992.html
30. Pravilnik o izmjenama Pravilnika o pomoćnicima i stručnim komunikacijskim posrednicima (NN 22/2020).Preuzeto 22. 5. 2020. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_02_22_549.html
31. Skupnjak, D. (2019). Socio-emocionalne osobitosti darovitih i moguće poteškoće. *Varaždinski učitelj*, 2 (2), 109. -120. Preuzeto 2. 4. 2020. s <https://hrcak.srce.hr/224269>
32. Sunko, E. (2016). Društveno povijesni kontekst odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u obrazovanju. *Školski vjesnik*, 65 (4),601. -620. Preuzeto 30. 3. 2020. s <https://hrcak.srce.hr/178259>
33. Thompson, J. (2016). *Vodič za rad s djecom i učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama*. Zagreb: Educa.
34. Velki, T. (2012). *Priručnik za rad s hiperaktivnom djecom u školi*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
35. Velki, T., Romstein, K. (2015) *Učimo zajedno - Priručnik za pomoćnike u nastavi za rad s djecom s teškoćama u razvoju*. Osijek: Osječko-baranjska županija, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
36. Velki, T. Romstein, K. (2017). Pomoćnici u nastavi: problemi u praksi i percepcija vlastite uloge u nastavnom procesu. *Život i škola*, 63 (1), 151. - 158. Preuzeto 15. 4. 2020. s <https://hrcak.srce.hr/193889>

37. Velki, T, Romstein, K. (2018). *Priručnik za rad s učenicima s teškoćama u razvoju u srednjim školama*. Osijek:Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
38. Zrilić, S. (2011). *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
39. Zrilić, S., Brzoja, K. (2013). Promjene u pristupima u odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama. *Magistra Iadertina*, 8 (1), 141. -153. Preuzeto 30. 3. 2020. s <https://hrcak.srce.hr/122647>

PRILOZI

Prilog 1: Obrazac IOOP-a

NAZIV ŠKOLE:

ADRESA:

TEL., E-MAIL:

- A) učenici s teškoćama u razvoju
- B) učenici s teškoćama u učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima
- C) učenici s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturnim i jezičnim čimbenicima

INDIVIDUALIZIRANI ODGOJNO OBRAZOVNI PROGRAM (IOOP)¹

Nastavni predmet: _____ Šk. god.: _____
Početak i trajanje primjene programa: _____

IME I PREZIME UČENIKA _____

IME I PREZIME UČITELJA _____

DATUM ROĐENJA _____

STRUČNI SURADNIK _____

BROJ UČENIKA U RAZREDU _____

IME I PREZIME druge osobe koja stalno/povremeno sudjeluje i uloga) _____

RAZRED _____
SATI/DANI učenika po tjednu u NASTAVI (integracija) _____
DRUGIM AKTIVNOSTIMA (izvannastavne, izvanškolske i dr.): _____

¹ Stančić, Ivančić, 2005.

INICIJALNA PROCJENA (Navesti sažeto osobitosti školskog učenja (sposobnosti, vještine, potrebe, interese, predznanja) značajna unutar nastavnog predmeta):

MJESEC: Pritisnite ovdje za unos datuma.

SADRŽAJ EDUKACIJE (područja/ teme/ključni pojmovi)	CILJ/EVI ZA UČENIKA/CU (obrazovna postignuća)	AKTIVNOSTI ZA UČENIKA/CU	STRATEGIJE PODRŠKE (prilagodba metoda, sredstava, oblika, postupaka, zahtjeva)	OSTVARENE ZADAĆE

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)